

Tartu Ülikool
Loodus- ja tehnoloogiateaduskond
Ökoloogia ja Maateaduste instituut
Geograafia osakond

Magistritöö turismigeograafias

**GIID KUI SIHTKOHA INTERPRETEERIJAJA
TARTU NÄITEL**

Lili Kängsepp

Juhendaja: Heli Müristaja, MSc

Kaitsmisele lubatud:
Juhendaja:
Osakonnajuhataja:

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1 Teoreetilised lähtekohad giiditööst ja giidi erinevatest rollidest	6
1.1 Giidi amet läbi sajandite	6
1.2 Giidi erinevad rollid.....	8
1.3 Giid kui interpreteerija.....	14
1.4 Giiditöö valdkonna uurimisest Eestis	22
2 Uuringu metoodika ja selle põhjendamine	25
2.1 Andmekogumise metoodika	25
2.2 Andmetöötamise meetodi kirjeldus ja põhjendus.....	27
3 Uuringu tulemused.....	29
3.1 Giidide poolt näidatavad objektid ja edastatavad sõnumid	29
3.2 Giidide poolt kasutatavad meetodid giiditeksti edastamisel.....	32
4 Arutelu. Järeldused	48
4.1 Erinevate sõnumite ja meetodite kasutamine	48
4.2 Praktiline väljund.....	52
4.3 Kriitika uurimismeetodile ja uuringule ja soovitused edaspidisteks uuringuteks	54
Kokkuvõte	55
Summary	57
Kasutatud kirjandus.....	59
Lisad.....	64
Lisa 1. Giidi rollid erinevate uurijate töödes.....	64
Lisa 2. Intervjuu küsimused	66
Lisa 3. Klientide iseloomustus	68
Lisa 4. Giidi poolt edastatavad sõnumid Tartu kohta	69
Lisa 5. Turistidele edastatava sõnumi muutumine töökogemuse käigus	71
Lisa 6. Tartu giidide rollitunnetuse võrdlus Zhang ja Chow poolt välja toodud rollidega. .	73

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö teemaks on giid kui sihtkoha interpreteerija. Teema valiku tugineb autori huvil giiditöö vastu, mitme Tartu reisieetvõtja ning giidi ettepanekule teemat uurida keskendudes just giiditöö valdkonnale Tartus ning SA Tartumaa Turism juhatajal ja Eesti Kutseliste Giidide Ühingu ja Tartu Giidide Ühingu liikmete arvamusele, et selleteemaline magistritöö annab võimaluse praktiliseks rakendamiseks giiditöö edasiseks parandamiseks Tartus kui sihtkohas ja giidikoolituse edendamiseks. Töö autor on üle 15 aasta tegutsenud giidina nii Tallinnas kui ka Tartus ja viimastel aastatel on olnud ka koolitaja ning näib vajadust giiditöö taseme ja väljaõppe kvaliteedi tõstmiseks.

Giid on oma paiga visiitkaart, olles tihti külalise jaoks ainukeseks kontaktiks kohaliku elanikkonnaga. Mulje, mille giid jätab oma isiksuse, teadmiste ning oskustega, ei seondu ainult külastuspaigaga, vaid mõjutab ka üldmuljet Eestist ja eestlastest. Selle mulje viib külaline endaga kaasa ja räägib edasi. Mistõttu peab giid olema meie riigi, piirkonna ja paiga esinduslik visiitkaart. Sellele asjaolule pööratakse järjest rohkem tähelepanu ning seega on käsitletav teema igati aktuaalne ja oluline. Praegu on käsil uue giidi kutsestandardi välja töötamine ja Eesti turismiarenduskava uuendamine, kuhu esmakordselt eraldi peatükina tuleb sisse ka giiditöö valdkond. Alates aastast 2012 on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse Turismiarenduskeskus hakanud tõsiselt tähelepanu pöörama giiditööle ja ühtse üle Eesti kehtiva giidide atesteerimise süsteemi väljatöötamisele. Hetkel puudub Tartus ka süsteemne ja jätkusuutlik giidide koolitus. Seetõttu arvab autor, et on igati asjakohane uurida, mida giidid ise oma tööst arvavad just sihtkoha interpreteerijatena. Eestis on käsitletud mõningal määral küll loodusgiidi tööd looduse interpreteerimisel, aga mitte linnagiidi tööd linnakeskkonna kui turismisihtkoha interpreteerimisel.

Töö autoril oli aastatel 2010 ja 2011 võimalus põhjalikumalt tutvuda USA California osariigi ja Kanada Ontario provintsi rahvusparkide ja muuseumide giiditöö korraldusega ja selle raames esimest korda kokku puutuda interpreteeriva giiditööga (Weier ja Ham 2002). Sellest lähtuvalt tekkis autoril huvi selle vastu, et kuidas on interpreteerimise printsiipidest lähtuva giiditöö kogemusega Eestis ja konkreetselt Tartus, kuivõrd seda Tartus teadlikult või mitteteadlikult rakendatakse ja kuidas sellesse suhtutakse.

Interpreteerimine kui tegevus kultuuri edasi andmiseks on iseenesest sama vana kui inimkond ja seda on tehtud läbi ajaloo terves maailmas, aga teadlikult on seda looduse- ja kultuuripärandi vahendamisel kasutama hakatud alles 20. sajandil (Tilden 2008, Ham 2005). Pikaajalised traditsioonid ja kogemused teadlikuks interpreteerimise tehnikate ja meetodite rakendamiseks on anglo-ameerika kultuuris. Euroopas (välja arvatud Suur Britanniaga) on interpreteerimise erinevate meetodite teadlikuma kasutamiseni jõutud alles 21. sajandi alguses (Ludwig 2008, Hermes 2010).

Magistritöö üldisemaks eesmärgiks on anda ülevaade giidi rollist sihtkoha interpreteerijana ja täpsemaks uuringu eesmärgiks on Tartus tegutsevate giidide sihtkoha interpreteerimisel kasutatavate meetodite ja edastatavate sõnumite kaardistamine, analüüs, järelduste tegemine ja eelneva põhjal soovitude andmine, kuidas giid saaks võimalikult meeldejäävalt oma sihtkohta vahendada. Kuivõrd interpreteerimise tuumaks on sõnum (Ham 2005), mille edastamiseks kasutakse erinevaid tehnikaid, siis on ka antud töös peetud vajalikuks vaadata koos nii sõnumeid, näidatavaid objekte kui ka kasutatavaid meetodeid.

Täpsem uurimisküsimus on:

1. milliseid sõnumeid ja objekte ning missuguseid meetodeid kasutab giid Tartu sihtkoha interpreteerimisel.

Töö koosneb neljast peatükist, millel on omakorda alapeatükid. Magistritöö esimese osa juhatab sisse lühike ülevaatlik käsitlus giiditöö ajaloost, olemusest ja giidi erinevatest rollidest. Antakse lühike kokkuvõte Coheni (1985) giidi rollikäsitluse teooriast, aga ka aktuaalsete teadusartiklite (Gelbman ja Maoz 2012, Hu ja Wall 2012) analüüs. Lähemalt on vaadeldud giidi kui interpreteerija käsitlusi rahvusvahelises teaduskirjanduses, antud ülevaade teemakohastest uuringutest maailmas ning täpsemalt on uuritud kultuuri- ja looduspärandi interpreteerimise teooriaid ja meetodeid, toetudes põhiliselt Ameerika uurijate (Tilden 2008, Ham 2005) käsitlustele, vastavateemalistes teadusartiklites kajastuvale Aasia kogemusele (Salazar 2007, Hu ja Wall 2012) ning ka Euroopa autorite töödele (Rabotic 2008, 2010, 2011, Ludwig 2008). Eraldi alapeatükis on antud ülevaade ka Eestis tehtud giiditöö valdkonda puudutavatest uurimistöödest. Samuti on antud peatükis lahti seletatud tööga seotud põhimõisted: giid ja interpreteerimine.

Magistritöö teine peatükk annab ülevaate uurimisküsimusele vastuse saamiseks läbiviidud uuringu metoodikast, kirjeldades ja põhjendades kasutatud andmekogumis- ja andmenalüüsi meetodeid.

Kolmandas peatükis on välja toodud uuringu tulemused ja neljandas arutelu vormis uuringu küsimustele saadud vastuste analüüs ja võrdlus teoriaga ning ettepanekud ja soovitused edasisteks uuringuteks.

Uuringu täpsemad tulemused on välja toodud tabelitena lisas.

1 Teoreetilised lähtekohad giiditööst ja giidi erinevatest rollidest

1.1 Giidi amet läbi sajandite

Ajalooliselt on giiditöö üks vanimaid inimese tegevusi. Inimesed on kogu oma eksisteerimise aja jooksul rännanud väga mitmetel põhjustel ning sealjuures vajanud kogunud teejuhtide abi.

Giidide ja nende töö kohta on kirjutatud juba antiikaja autorid Vanas-Kreekas ja Vanas-Roomas (Lomine 2005, Casson 1994, Pond 1993).

Kuigi paljud antiikaja autorid kritiseerisid giidide pealetükkivust, teadmatust ja küllastajatega mitte arvestamist, näevad paljud neis ka kultuuride vahel silla loojat. (Lomine 2005: 71-87). Uurides Vanas-Rooma ja -Kreekas turismist ja sealhulgas ka giididest kirjutanud autoreid, toob Lomine (2005) välja, et paljud neist iseloomustasid giide eelkõige kui lugude jutustajat. Vana-Kreekas kasutati giidide kohta kahte sõna *perigetai* (juht) ja *exegetai* (seletaja, selgituste andja) eristades nõndaviisi ka kahte erinevat giidi rolli. Just *exegetai'd* olid sisuliselt professionaalsed jutuvestjad (Casson 1994, Pond 1993, Wynn 2005). Tuntud Vana-Kreeka satiirik, kirjanik ja retoorika õpetaja Lukianos on öelnud, et kui Kreekalt ja ta giididelt võtta ära nende värvikad lood, siis jäävad nad lihtsalt nälga (tsiteeritud Lomini 2005 järgi). Paljud autorid nagu Plutarchos ja Lukianos ei olnud rahul giidide kasutatud keele ega klienditeeninduse tasemega. Väidetavalt kasutasid giidid tihti pähe õpitud trafaretset juttu ja ei arvestanud klientide soovide ja huvidega. Ka Herodotus on oma teoses „Ajalugu“ üsna palju kirjutanud giidide kohta. Ta heitis giididele ette, et nad esitasid liiga palju fakte, arve ja spetsiifilisi detaile inimeste kohta, kes olid elanud sadu aastaid tagasi. Samas tunnustatid kõik kolm autorit giidide olulisust teejuhina võõras kohas ja kultuuris orienteerumiseletuste andja ja olulise välja toojana. (Lomini 2005, Hu 2007, Casson 1994, Pond 1993)

Keskajal ei saa rääkida turismi ega giidide erilisest olulisusest. Giidide tähtsus tõusis märgatavalt taas renessansiajal ja *Grand Tour* (XV- XVI saj) perioodil. Kultuurilistel ja hariduslikel eesmärkidel hakkasid reisima kõrgklassi kuuluvad Inglise noormehed. Nendel reisidel saatsid Inglismaalt Saksamaale, Prantsusmaale, Šveitsi, Austriasse ja Itaaliasse tavaliselt reisisaatjad (*travel tutor*), kutsuti ka *bear leader*, *antiquari*, kuid sagedamini *cicerone*. Giid pidi valdama võõrkeeli, olem hea suhtleja, tundma arhitektuuri, ajalugu, kirjandust ja samuti kursis olema hetkesündmustega. Nende seas oli palju kooliõpetajaid, üliõpilasi, kirjanikke või ajaloolasi. Seega oli konkurents giidide vahel tugev. Ka selle ajajärgu ülesandeks oli giidil lisaülesanne kaitsta reisijat röövlite eest. Reisijad palkasid 17.-

18. sajandil just seepärast *vetturino*, neljarattalise tõlla koos juhiga, kes teatud summa eest tagas nende turvalisuse (Hu 2007, Pond 1993)

Giidide tegevuse reguleerimine ja koolitamine sai alguse Inglismaal 1920. aastal. Enne "*Cooki tuuri*" andmed puuduvad. Koolitamise vajaduse tingis tegutsevate giidide ebaühtlane tase ja turistide arvu kiire kasv. 1936. aastal hakkas giide koolitama Londoni linnavalitsus ja Regnet Street Polytechnic. (Schmeer-Sturm 2011, Pond 1993)

Eestis hakati giidide koolitamisega tegelema 20. sajandi kolmekümnendatel aastatel. Giide ehk varasema nimetusega turistijuhte hakati Tartus koolitama 1935. aastal (Postimees 1935). Nii on 1935. aasta Postimehes kirjas, et turistijuhtide kursustele registreerus 22 isikut, neist suurem osa naised. Kursuslaste hulgas oli õpetajaid, üliõpilasi, vabakutselisi jne. Suurem osa kursuslasi oli märkinud, et nad oskavad kaht võõrkeelt. Kursused korraldas Turismi Keskkorraldus ja Eesti Turistide Ühingu Tartu osakond. Koolituse mahuks on ettenähtud 13-14 tundi, kusjuures pooled tunnid olid praktiliseks õppuseks ja lõpus oli eksam. Lektoreid oli kolm, linna arhivaar, loodusteaduste õpetaja ja üks teadlane. Kursuse käigus tutvustati osalejatele kõiki Tartu vaatamisväärsusi, korraldati ekskursion linnas ja jalutuskäik kalmistutel. (Postimees 1935) Nõukogude perioodil tegeles Tartus giidide väljakoolitamisega ENSV Turismi-Ekskursiooni Valitsuse *Turisminõukogu Tartu Reisibüroo*. (Raitar 2013). Alates eelmise sajandi üheksakümnendatest aastatest korraldas Tartu giididele kursuseid Tartu Rahvaülikool koostöös Tartu Ülikooli ja Tartu Linnavalitsusega. Hetkel süsteemset giidide koolitust Tartus ei toimu.

Eestis kehiva kutsestandardi järgi on giid see, kes viib läbi turistidele tellitud ekskursion oma atesteerimispiirkonnas Eesti Vabariigis, jagades teavet ka programmi kulgemise ja teenuste kohta. Giidil on põhjalikud teadmised oma atesteerimispiirkonna kohta ja on seotud klientide teenindamisega, mis eeldab suhtlemisvalmidust, sõbralikkust, rõõmsat meelt, koostöövõimet, korrektsust, viisakat käitumist ja korrektset välimust. Suhtlemine eri rahvusest klientidega nõuab head keeleoskust ning erinevate kultuuride tundmist ja mõistmist. (Kutsekoda 2013).

European Federation of Tourist Guide Associations (FEG 2013) on giidi elukutset ja ülesandeid defineeritud järgnevalt :Giid on isik, kes osutab giiditeenust küllastajatele nende valitud keeles, interpreteerib (ehk seletab ja tõlgendab) teatud piirkonna kultuuri- ja looduspärandit. Tal on selleks tegevuseks vastav kvalifikatsioon, mille on välja andnud ja / või tunnustanud tema asukohamaa- või piirkonna vastav institutsioon.

Nagu näha, siis praeguses Eesti giidi kutsestandardis ei kajastu giidi ülesandena kultuuri- ja looduspärandi interpreteerimise ülesannet mis rahvusvahelises definitsioonis on eraldi välja toodud.

1.2 Giidi erinevad rollid

Giidil on kaasaegses turismis täita oluline ja mitmepalgeline osa. Kliendiga vahetult kokku puutuva professionaalina, informatsiooni edastaja ja tõlgendajana on giid turistide silmis sihtkoha esindaja, saadik ning mainekujundaja (Zhang ja Chow 2004). Kohalik giid on sihtkoha mõjusalt esitlemisel üheks võtmekujuks nii sihtkoha kui ka turistide jaoks. Ekskursiooni ajal saadud turismielamuses, sisaldub kolm osapoolt: giid, turist ja keskkond. Kvaliteetse kogemuse puhul on nad vastastikuselt positiivses suhtes. Hea giid võib parandada sihtkoha mainet turisti poolt vaadatuna, mõjutada positiivselt majanduslikku ja sotsiaalset keskkonda ning kaasa aidata jätkusuutliku turismi sihtidele ja eesmärkidele antud kohas (Rabotic 2008, Hu 2007, Hu ja Wall 2012, Geldmann ja Maoz 2012). 21. sajandi alguses on uurijate huvi giiditöö vastu kasvanud ka seoses jätkusuutlikkuse osatähtsuse tõusuga sihtkoha pärandisse suhtumisel. Giide on hakatud tajuma kui tõhusaid vahendajaid sihtkoha jätkusuutlikkuse sõnumi edastamisel külastajatele ja turistidele (Weiler ja Ham 2002, Hu 2007, Hu ja Wall 2012)

Esimest korda on giiditöö olemust ja erinevatest rollidest komplekselt ja teaduslikul tasandil kirjutanud Cohen (1985). Aastal 1985 ajakirjas *Annals of Tourism Research* avaldatud artikkel „*The tourist guide: the origins, structure and dynamics of a role*” leiab siiaamaani tsiteerimist enamuse selles valdkonnas tegutsevate uurijate poolt (Ham 2001, Hu 2007, Hu ja Wall 2012, Geldmann ja Maoz 2012 jne). Seega kuulub antud artikkel kindlasti giiditöö teaduslike käsitluste klassikasse.

Järgnevalt on toodud lühiülevaade Erik Cohen'i giiditööst käsitlusest.

Sotsioloog ja antropoloog Erik Cohen (1985) jaotab giidid kahte gruppi teerajajad (pathfinder) ja nõuandjad (mentor). Giidi töös on olulised nii juhi kui ka vahendaja roll. Cohen'i mudeli järgi on oluline nii instrumentaalne komponent (grupi juhtimine, koha kättesaadavaks tegemine, "karjatamine" ja kontroll) kui ka sotsiaalne komponent (pingete maandamine, grupi integreerimine, hea moraali ja huumori hoidmine, meelelahutamine jne)

Cohen'i arvamuse järgi koosneb professionaalse giidi roll vahendajana samuti kahest komponendist: sotsiaalsest ja kultuurivahendamisest.

Giiditöö erinevate tahkudega on tegelenud ka hilisemad uurijad tuues välja järjest uusi giidi rolle. Nii on Pastorelli (2003) on eristanud järgnevaid rolle:

1. informatsiooni hankija (*information provider*),
2. sotsiaalsete suhete nõustaja/ sotsiaalne vahendaja (*social facilitator*),
3. kultuuriline võõrustaja (*cultural host*)
4. teatud väärtuste propageerija (*motivator of conservation values*)
5. loodus- ja kultuurikeskkonna tõlgendaja (*interpreter¹ of the natural and cultural environment*)
6. inimeste liikuma panija, algataja (*people mover*)
7. õpetaja või juhendaja - (*teacher or instruktor*)
8. turvalisuse tagaja- (*safety Office*)
9. suursaadik (*ambassador for one's country*)
10. avalike suhete korraldaja – (*public relations representative or company representative*)
11. meelelahutaja – (*entertainer*)
12. probleemide lahendaja – (*problem solver*),
13. usaldusalune – (*confidant*)
14. nõustaja – (*counsellor*)

Analüüsidest uuringuid, mis antud teema kohta on kirjutatud, on Zhang ja Chow (2004) välja toonud lausa 16 erinevat rollikirjeldust (vt lisa 1), samas kui Black ja Weiler (2005) eristavad kümnet. Giidi rollid on erinevad ka lähtuvalt sellest, mis vaatenurgast seda vaadata ja kelle ees giid on vastutav (vt tabel 1.)

Tabel 1. Giidi roll lähtuval vaatenurgast / huvigrupist.

Kelle seisukohast vaadatuna, kelle ees on giid vastutav	Giidi rollid	Vastutusala kirjeldus
Turistid	Teenäitaja Grupijuht Nõustaja Animaator/ meelelahutaja	Rahuldada turistide vajadusi, Lahendada nende probleeme, Anda soovitusi ja juhatusi (mida sihtkohas tasub teha, kuhu minna jne)
Sihtkoha ressursid	Tõlgendaja- interpreteerija	Näidata ja seletada ning tõlgendada kohaliku keskkonna ja kultuuri väärtusi ja tähendust
Kohalik kogukond	Esindaja	Näidata üles külalislahkust vastastikuse arusaamise edendamiseks
Tööandja Kohalik võim	„Müügimees“ Avalike suhete edendaja	Aidata suurendada majanduslikku kasutegurit, abistada sihtkoha maine kujundamisel, aidata kaasa erinevate poliitiliste eesmärkide saavutamisel
Giidi enda seisukohast	Ettevõtja	Püüda saada nii palju tulu kui võimalik Parandada oma sotsiaalset staatust

Allikas: Hu, Wall (2012).

Näiteks turistide seisukohast on giid teenäitaja, nõustaja ja meelelahutaja, kohaliku kogukonna seisukohast esindaja, tööandja seisukohast „müügimees“, kohaliku võimu

seisukohast avalike edendaja ja iseenda seisukohast ettevõtja, kes püüab saada nii palju tulu kui võimalik ja parandada sealjuures ka oma sotsiaalset staatust.

Giidid on väga olulised nii kohalikule kogukonnale, kohalikule võimule, turismiettevõtjatele kui ka turistile tõelise turismielamuse saamiseks. Ooi (2002) väidab, et turismielamuse loomisel on väga oluline osa vahendamisel ja just turism on valdkond, milles osalevad väga erinevad vahendajad. Puhketurist ja eriti grupireisija ei ole ise valmis panustama eriti palju intellektuaalset ja füüsilist pingutust oma turismielamuse loomisse, selle tulemusena võib külastatav koht jätta vaid põgusa mulje, mis koheselt unustusse vajub. Giid on siin see, kes aitab edasi liikuda, valikuid teha, olulise ebaoluliste asjade seast välja tuua. Giid saab aidata kultuuriliste iseärasuste tõlgendamisel, muutudes sellega nn „sümbolite spetsialistiks“, pakkudes seletusi raskesti mõistetavatele/juurdepääsetavatele ja tabamatutele märkidele. Nii saavad just giididest turismielamuse pakkujad ja vahendajad (Rabotic 2010, Jennings ja Weiler 2006).

Giidid näitavad ja tõlgendavad sihtkoha kultuuripärandit ja tänapäevast kultuuri eripära olles kultuurivahendajateks, kelles klient ootab tundlikku ja respektiivset suhtumist nii oma kui ka külastajate kultuuri. Yu (2001) nimetab seda „suursaadiku“ vastutuseks. Mitmekultuurised giidid on selles rollis edukamad ja pädevamad kui "monokultuurised". Sellistel giididel on isiklik osalemiskogemus mitme eri kultuuriga, olgu selleks siis hariduse saamine teises kultuuris või pikemat aega välismaal elamine. Tänu mitmekultuursele kogemusele ja mitme eri kultuuri tundmisele suudavad nad külastajate sihtkohamaa kultuuri paremini vahendada (Wu ja Haywood, 2001).

Vahendaja panus turismielamuse loomisel võib olla positiivne, neutraalne või negatiivne. Turismielamuse tekkimisel sõltub palju siiski ka turistist kui indiviidist ja pole vahendaja poolt kõigis osades mõjutatav. Ka Dahles (2002) tunnustab giidide tähtsust vahendaja ja tõlgendajana ning just kultuuriturismi puhul, kus giidil on väga oluline roll vaatamisväärsuste tõlgendamisel, selekteerimisel ja ka „ilustamisel“. Siiski on antud autor kaugel sellest, et giidi imago ja tema rolli vahendajana idealiseerida ja arvata, et kõik osapooled pakutavaga rahul on. Lisaks on Dahles (2001) arvamusel, et peale poliitilise ja majandusliku vaatenurga peaks giidi kui vahendaja rolli lisama veel kaks perspektiivi – mida ta nimetab ettevõtlike ja manipuleerimise perspektiiviks (vt ka tabel 1). Esimene neist vaatleb giidi kui väikeettevõtjat või isikut, kes iseseisvalt tegutsedes ja riskeerides teenib kasumit nii raha kui ka kontaktide näol. Teine perspektiiv viitab võimalusele millega giid võib kokku puutuda, kui ta tegutseb

mittedemokraatlikus piirkonnas, kus võimu poolt võib tal olla ette kirjutatud missugust teavet sihtkoha kohta ta tohib jagada ja missugust imagot luua. Mittedemokraatlike valitsuste puhul võib riik kasutada giide vahendina/etturina kontrollitud pildi loomisel sihtkohast.

Suur osa uuringuid kinnitavad, et enamus giide näeb end eelkõige informatsiooni andjana (Hu 2007, Rabotic 2011) ja võib väita, et turistid jagavad sama arvamust. Ühes Rabotici läbiviitud uurimuses USA-st pärit küllastajatega Belgradis leidis 90% turistidest, et giid on eelkõige informatsiooni andja ja harija. Vaid väga vähesed nimetasid esimese eelistusena „kultuuri vahendaja“, „juht ja organisator“, „saatja ja hoolitseja“, oma sihtkoha „saadik“ ja „turundaja“ (Rabotic 2011).

Tihti püüavad giidid edastada võimalikult palju informatsiooni arvates, et just nõndaviisi saavad nad oma kompetentsust tõestada ja näidata end „ekspertidena“ (Rabotic 2010). Nähtavasti just püüd end kompetentsena näidata ja seetõttu tundes vajadust võimalikult palju rääkida, sunnib giide kasutama ka fabritseeritud ja kontrollimata lugusid Tegelikult ulatub see tava tagasi küll juba antiikaega. Mitmed antiikautorid kurtsid giidide üle, kes „leiutasid“ oma sensatsioonilisi "fakte" kergeusklikele publikule, kartes, et lihtne tõde on turistidele ebahuvitav (Lomine, 2005, Casson 1994). Rabotic (2010) mõnab, et giidide seas on väga haritud ja erudeeritud inimesi, kellel on muljetavaldavaid teadmisi erinevatel teemadel, kuid on olemas ka selliseid juhtumeid, kus teave antakse edasi monotoonse faktide ja arvude loendamisenä. Cohen ja mitmed hilisemad autorid (Hu ja Wall 2012) väidavad, et just kommunikatiivne komponent on otsustava tähtsusega giidi rollile, nii sihtkohta kui ka küllastaja vaatenurgast.

Holloway (1981) arvab oma uurimuste alusel, et küllastajad eeldavad, et giid oleks enam-vähem pädev, suuteline organiseerima ja läbi viima edukalt programmi, olema hooliv ja mõistev turistide vajaduste suhtes ning võimeline hoidma küllastajate tähelepanu esitades oma informatsiooni ja juttu huvitavalt. Ka Weiler ja Ham (2002) on sarnasel arusaamisel. Nende arvates oodatakse giidilt natuke informatsiooni, natuke meelelahutust ja võimalusel ebameeldivuste vältimist. Uuringutest (Rabotic 2011, Weiler ja Ham 2002) ilmneb, et tihti ei oskagi turistid midagi väga erilist tahta, vaid ootavad lihtsalt informatsiooni ja meelelahutuse kombineerimist. Klassikaliste tihti rutiinselt läbiviidavate tüüpiliste linnaekskursiooni puhul ei ole turistidel suuri ootusi giidi suhtes. Selliseid standardiseeritud kindlate rituaalidega ekskursioone pakutakse tihti ka konkreetsete institutsioonide ja tööstuspärandisse kuuluvate hoonete küllastamisel. (Holloway 1981, Weiler ja Ham 2002, Rabotic 2010). Seega hea

ekskursioon ja konkreetselt giiditekst (giidi kommentaarid) peaks olema kombinatsioon informatiivsusest ja meelelahutusest, mis on sobitatud ja kohandatud kliendi huvidega ning esitatud haaravalt ning reisiseltskonnaga arvestavalt. McDonnell (2001) ja Rabotic (2010) a empiirilised uuringud näitavad, et linnaekskursioonil osaleja on huvitatud külastatava koha igapäevasest elust ja kohaliku kogukonna traditsioonidest ning samaaegselt ka ajaloost ja konkreetsetest vaatamisväärsustest.

Viibides vaid lühikest aega antud sihtkohas, on kohalik giid tihti ainuke kokkupuude konkreetse linnaga. Seetõttu on loomulik, et turistid ootavad giidilt sisukat tervikteksti. Peale selle näevad turistid ühe väga olulise giidi funktsioonina ka vastutust reisigrupi ja grupis valitsevate suhete eest. Reisijate rahulolu tagab see, kui giid suudab edukalt juhtida grupidünaamikat, see on grupisuhete arengut ja vajadusel seda suunata (Rabotic 2010).

Uurides turistide poolt giidilt oodatavat ja teiselt poolt giidide kompetentsi ja külastajatele pakutavat ning turistide rahulolu sellega on mitmed autorid (Weiler 2011, Rabotic 2010) üsna kriitiliselt suhtunud ka giidide väljaõppesse. Nii tõstatab Weiler (2011) küsimuse, et kas kõigil kohaliku võimu poolt atesteeritud ja litsentseeritud giididel on valmisolek ning pädevus oma keerulist ja mitmetahulist rolli tunnetada ja vastavalt sellele toimida. Paljude riikide giiditöölane koolitus põhineb keskkooli tasemel omandatud geograafia ja ajalooeadmiste ülekordamisele, kohaliku kultuuripärandi (keskpärasele) tundmaõppimisele, samas reeglina suhtlemis-, esitlustehnika- ja grupidünaamika juhtimiseoskuste hooletusse jättes. Tihti pööratakse sellistel koolitustel väga vähest tähelepanu sellistele teemadele nagu grupidünaamika (grupisuhete areng), navigatsioon/orienteerumine, grupiga arvestamisoskus, kommentaaride ajastamisoskus (*timing commentary*), jutustamisoskus, hääleseade (kuuldavuse saavutamine) (*voice projection*), mitteverbaalne esitus- ja suhtlusoskus, aga just see on aluseks „giiditöö kunstile“ (Weier 2011).

Euroopa Liidus on viimasel aastakümnel siiski giiditöö kvaliteedi edendamise nimel püütud teha tihedamat koostööd erinevate turismivaldkonna organisatsioonide ja sealhulgas ka giide ühendavate eriala liitude vahel. 2008. aastal võeti vastu uus Euroopa Standard, mis puudutab giiditeenust (CSN EN 15565 - *Tourism services - Requirements for the provision of professional tourist guide training and qualification programmes*). Eesmärgiks oli Euroopa Liidus ühtlustatud kvalifikatsiooni nõuete kehtestamine giididele ja ühtlustatud koolitusprogrammide väljatöötamine, mille läbimine tagaks nende nõuetele vastavuse.

Saksamaal on selle alusel 2009. aastal välja töötatud ja praeguseks ka ellu rakendatav üleriigiline 600 tunniline giidide koolitusprogramm (Weier 2011).

Kokkuvõtteks võib öelda, et enamus autoreid (Dahles 2011, Jennings ja Weiler 2006, Rabotic 2008, 2010, Wu 2007, Yu, Weiler ja Ham 2001) kes giiditöö teemale tähelepanu on pööranud, on nõus, et giid on vahendaja, kes näitab kätte tee (*gatekeeper*) ja loob turistile ühenduse sihtkoha vaatamisväärsuste (atraktsioonide), informatsiooni ja teadmistega ning motiveerib, juhib ja juhendab võõrustaja-külastaja vastastikust suhtlust.

1.3 Giid kui interpreteerija

Mitmed uurijad (Christie ja Mason 2003, Ham 1992, 2005) rõhutavad, et giid on esmajärjekorras tõlgendaja ja interpreteerija ja alles siis mingi valdkonna spetsialist. Sõna interpreteerima tuleb ladina keelest ja tähendab tõlgendama, seletama ja tõlkima.

Interpretatsioon on ingliskeelses turismialases sõnaraamatus kirjas kui selgitav informatsioon, mis aitab inimestel aru saada, mida nad antud sihtkohas näevad (*explanatory information to help people understand what they are seeing at a place interest*). (Dictionary of ... 2005). Samas on interpreteerimine kui tegevus kultuuri edasi andmiseks sama vana kui inimkond, kuna seda on tehtud läbi ajaloo terves maailmas.

Termin „interpreteerimine“ võeti USA-s kasutusele 19. sajandi lõpus seoses rahvusparkide tekkimise ja arendamisega. Esimest korda tarvitas seda sõna seoses looduse ja pärandi tõlgendamisega John Muir, kui ta 1871. aastal kirjutas, et interpreteerimine tähendab tõlkimist keelde, mis on ka võõrale arusaadav, mõeldes siin mitte enam otseselt ühest keelest teise tõlkimist, vaid võõra ja arusaamatu tõlgendamist ja seletamist viisil, et see muutub asjatundmatutele inimestele arusaadavaks (Browning 1988). John Muir oli ise rahvusparkide rajamise idee üks algatajatest ja esimese USA rahvusparki üks loojatest, kes pidas väga oluliseks laiale rahvahulgale looduse vahendamist ja selgitamist (Browning 1988).

Interpreteerimist, olles alguse saanud Ameerika Ühendriikide rahvusparkides seoses haridusliku tegevusega ja parkide loodusgiidide välja koolitamisega, seostati algselt vaid loodusega, hiljem üldiselt pärandiga ja sealhulgas ka kultuuriga (Ham 2001, 2005)

Esimene autor, kes looduse interpreteerimise kui teooria defineeris oli Freeman Tilden (Ham 1992). Tema jaoks oli looduse interpreteerimine hariduslik tegevus, mille eesmärgiks oli pigem avada tähendusi ja suhteid läbi originaalsete objektide, otseste kogemuste ja illustratiivsete vahendite kui lihtsalt edastada faktilist informatsiooni. Nagu näitab definitsioon käsitles Tilden interpreteerimist kui lähenemisviisi suhtlemisele, mis rõhutab pigem ideede ja seoste kui isoleeritud faktide edasi andmist. Kuigi looduse interpreteeriija võib ja peabki kasutama faktilist materjali, on tema eesmärgiks edasi anda eelkõige argumente ja tähendusi, aga mitte üksikud fakte.

Oma esmakordselt 1957. aastal ilmunud raamatus „*Interpreting Our Heritage*“ tõi Tilden (2008) välja interpreteerimise filosoofilised alused ja põhiprintsiibid:

1. Iga interpreteerimine/tõlgendamine, mis ei ole seotud külastaja isikupära või isiklike kogemustega, on oma olemuselt steriilne.
2. Informatsiooni edastamine kui selline ei ole veel tõlgendamine, kuigi tõlgendamine sisaldab infot.
3. Tõlgendamine on kunst, mis nõuab erinevaid oskuseid olenemata sellest, kas tegemist on teadusliku, ajaloolise või muude küsimustega. Siin on palju loomingulisust, aga see kõik on vähemalt teatud määral õpetatav.
4. Interpreteerimine peaks innustama külastajat kaasa mõtlema ja tegutsema ning edendama oma mõtete ja seisukohtade tekkimist. Peamiseks eesmärgiks ei ole lihtsalt õpetamine ja teadmiste edastamine.
5. Eesmärgiks on terviku, mitte detailide edasi andmine ja ka inimese kui tervikuga arvestamine.
6. Lastele suunatud interpreteerimine nõuab eraldi lähenemist.

Hiljem on Beck ja Cable (2011) Tildeni kuut printsiipi täiendanud ja lisanud veel üheksa. Näiteks peavad nad tähtsaks tänapäevase infotehnoloogia vahendite rakendamist interpreteerimise teenistusse. Peale selle on nad oluliseks pidanud veel suuremat erinevuste arvestamist erinevate sihtgruppide puhul kui see oli Tildeni käsitluses. Nad toonitavad, et interpreteerimine peab olema väga läbi mõeldud, erinevaid tehnikaid ja meetodeid kasutav ja alles selle baasil saab rääkida interpreteerimisest kui kunstist.

Interpreteerimist seostati algselt vaid loodusega ja alles 1990ndatel laiendati mõistet ka kultuurilisi ja ajaloolisi elemente ning inimese ja looduse vahelisi seoseid hõlmavaks (Ludwig 2008, Hermes 2010, Ham 2002).

Tänapäeval on loodus- ja kultuuripärandi interpreteerimine, eriti USA-s, aga ka Kanadas, Austraalia ja Suurbritannias, tunnustatud ja populaarne lähenemisviis nii haridus- kui ka muus kommunikatiivses valdkonnas (kaas arvatud muuseumides, turismisihtkohtades jne.) millel on tugev teoreetiline kui ka praktiliselt baas (Ludwig 2008, Hermes 2010). Euroopa maades väljaspool Suurbritanniat on see lähenemine aga siiaaani vaid piiratud tähelepanu osaliseks saanud (Hermes 2010, Lehes, Glawion ja Glaser 2007)

Eestis on alates 21. sajandi algusest huvi tuntud l looduse interpreteerimisele ja erinevatele meetodite vastu (Tuusti 2005), mida loodusgiid saab oma töös kasutada, tähelepanu alt on aga siiani veel väljas olnud linnagiid kui oma sihtkoha interpreteerija.

Termin "interpreteerimine" viitab meetmetele, abinõudele ja võtetele, mida kasutatakse asjade väärtuse edasi andmiseks. Interpreteerimine on loominguline ja kommunikatiivne protsess, mille käigus teatud piirkonda tähistavate elementide tähendus ja väärtus mõtestatakse publiku jaoks lahti, et nad mõistaks, hindaks ja naudiks seda ning aitaks kaasa selle säilimisele (Ham 2005).

Interpreteerija kasutab mitmeid suhtlusvahendeid nagu rollimäng, üldistamine, analoogiate toomine jne, et aidata inimestel emotsionaalselt ja intellektuaalselt teatud piirkonna looduslike ressursside, kultuuri ja ajaloo-pärandiga ühendust leida (Ham 2005, Hu, ja Wall 2012, Rabotic 2010).

Ham (1992, 2005, 2007) peab väga oluliseks seda, et interpreteerijal oleks kuuljateni viia sõnum ja seetõttu on hea interpreteerija lool alati oma „moraal“ Fakte esitatakse ainult juhul, kui need aitavad kuulajatel selgitatavat ja tõlgendatavat paremini selgeks teha. Hami kontseptsiooni interpreteerimisest on nimetatud ka temaatiliseks interpreteerimiseks ja põhineb tema esmalt juba 1992 ilmunud raamatule, mida on pidevalt edasi arendatud ja täiendatud (Ham 2007) Oma hilisemates töödes on ta ka uurinud, mida saab interpreteerija sihikindlalt teha, et mõjutada külastajate käitumist ja samas ka edasi arendanud juba 1990-ndatel aastatel välja töötatud interpreteerimise mudeli EROT, hilisema nimega TORE. Loodus- ja kultuuripärandi edukaks tõlgendamiseks peab ta oluliseks, et interpreteerimine oleks:

1. *Enjoyable* – köitev, meelelahutuslik,
2. *Relevant* – relevantne – asjakohane, tähenduslik,
3. *Organised* – organiseeritud, (ülevaatlikult liigendatud)
4. *Thematic* – temaatiline.

Interpreteerimine peab olema köitev, keskenduma olulisele, olema organiseeritud ja omama sõnumit ehk teemat. On olemas mitmeid meetodeid, et muuta erialast informatsiooni köitvaks ja huvitavamaks nagu näiteks huumor, piltlikustamine, muusika kasutamine, erineva hääletooni rakendamine, kuulajate kaasamine küsimuste esitamise abil jne. Giiditekstis oleva informatsiooni tähenduslikuks muutmisel on oluline, et kuulajad saaksid seda millegagi seostada. Tähenduslikul informatsioonil on „kontekst“. See tähendab seda, et tundmatu mõistavaks tegemiseks tuleb seda lahti seletada tuttava kaudu. Kui inimese jaoks kuuldu ega nähtu ei seostu mitte millegagi, siis on see tema jaoks tähenduseta. Ham soovib interpreteerimisel igal juhul arvestada kuulaskonnaga ja vältida teaduslike terminite kasutamist seal kus see pole hädavajalik. Ham arvab, et ka erialast ja teaduslikku informatsiooni on võimalik huvitavalt ja arusaadavalt edastada. Selleks soovib ta giidil-interpreetrijal esmalt naeratada, kasutada isikulist kõneviisi ja mitte akadeemilisele loengule omast kaudset kõneviisi. Samuti ei tohiks oma esitluses, (giiditekstis ja jutus) jääda vaid detailide juurde, vaid ühendada laiemaga kontekstiga, üldistada, näidata seoseid ja kasutada piltlikke võrdlusi. Ham'i arvates on see suures ulatuses õpitav. Samaga nõustuvad ka Beck ja Cable (2011)

Interpreteerimine peab olema lihtsalt jälgitav, ei tohi nõuda kuulajaskonnalt liiga suurt jõupingutust. Oluline on nii struktuuriline ülesehitus kui ka info hulk. Sissejuhatus, sisu arendus ja kokkuvõtte on olulised nii ekskursioonil tervikuna, kui ka iga üksikul esitlusel erinevates peatuskohtades. Ham (2005) peab oluliseks ka toonitada, et nii teemade-sõnumite ja nendega seotud uue info hulk peab olema piiratud toetudes siin Milleri käsitlusele. Georg Miller (1956) tutvustas oma artiklis „Maagiline number seitse, pluss, miinus kaks“ printsiipi, et inimesed on suutelised korraga vastu võtma ja mõistma ainult 7 ± 2 eraldi seisvat mõtet, fakti või ideed. Seetõttu on oluline, et limiteeritaks tundmatut informatsiooni sisaldavate peamiste ideede hulka esitluses kuni 7 ± 2 .

Temaatiline on nii kultuuri kui ka looduse interpreteerimine Hami järgi siis, kui esitlusel on olemas tähenduslik sõnum, mida tahetakse edastada. Kui giid kui interpreetija rakendab

mudelid E ja O, jääb ta informeeriva meelelahutuse lähenemise juurde. Relevantsuse (R) ja temaatilise (T) sõnumi edastamisega jõutakse tähenduste loomiseni.

Oma uuemas temaatilise interpreteerimise mudelis Ham teema ehk sõnumi paika panemist kõige olulisemaks pidanud. Toetudes uuematele teaduslikele uuringutele täiendas Ham (2007) oma mudelit ja nimetas seda nüüd TORE

1. *Theme*
2. *Originaze*
3. *Relevant*
4. *Enjoyable*

TORE – mudeli järgi on oluline esmalt teema paika panna, siis jaotada põhisõnum alateemadeks ja alles nüüd tuleb vaadata, kuidas seda kõike konkreetsele sihtrühmale sobivalt, asjakohaselt ja nauditavalt kujul teha. Seega oluline esmalt sõnumi paika panemine, mida giid tahab käsitleda.

Ham (1992, 2005) on oma käsitlustes ka selgelt välja toonud kõige sobivamana karakteri tüübi heale giidile nimetades teda „võõrustajaks“ See on giid, kes loob teadlikult sõbraliku õhkkonna, mis võimaldab kahesuunalist kommunikatsiooni, pakkudes inimestele rõõmu suhtlemisest. Ta arvab, et palju oskused ja interpreteerimise meetodid on omandatavad, aga on nõus ka väitega, et samas on giidile oluline jääda siiski iseendaks ja kasutada meetodeid, mis on just talle omasemad.

Turismisihtkoha interpreteerija on kui lüli küllastajate ja ressursi vahel. Kasutades suhtlusvahendit, mis põhineb emotsionaalsete, füüsiliste ja intellektuaalsete seoste loomisel inimeste ja tõlgendatava ressursi vahel, aitab interpreteerija publikul luua isikliku arusaama tegelikkusest vastavalt oma arvamusele, väärtustele, mälestustele ja kogemustele (Ham 2002).

Pastorelli (2003) näeb interpreteerimist giiditöö seisukohast kui õppimise kogemust, mille eesmärgiks on rikastada olulisi suhteid ning edendada ja luua seda toetavad väärtusi. Seega on interpreteerimine kommunikatsiooni üks liike

Termin „interpreteeriv giiditöö“ on pärit Weiler'ilt ja Ham'ilt (2002), kes kasutasid seda mõistet oma uuringus, mis puudutas giidide koolitust ökoturismi kontekstis. Pärast nimetatud autorite artiklit on termin „interpreteeriv giiditöö“ ja teema „giid kui interpreteerija“ leidnud käsitlemist terve rea uurijate töödes (Reisinger, Steiner 2006, Hu, Wall 2012).

Giid kui interpreteerija ei ole mitte pelgalt informatsiooni vahendaja ega tõlkija, vaid pigem tutvustatava koha „võlude ja väärtuste edasiandja, külastajate inspireerija ja innustaja“.

(Pastorelli 2003) Giidi kui interpreteerija (tõlgendaja) ülesandeks on näidata külastajatele spetsiifiliste pärandi elementide tähendust ajal, mil nad naudivad oma vaba aega. Schmidt (1979) on maininud, et turist mitte ainult ei vaata bussiaknast vaatamisväärsusi, vaid ta interpreteerib ehk tõlgendab neid vastavalt giidi kommentaaridele ja selgitustele. Giid näitab kuhu minna, mida ja kuidas vaadata ning kuidas seda kõike interpreteerida ja tõlgendada.

Ka Cohen (1985) toonitab eriti interpreteerimise/tõlgendamise tähtsust samastades ja seletades seda „tõlkimisena“ ühest kultuurist teise, võõrustava maa võöraks jäävast kultuurist või kultuurielementidest turistile kultuuriliselt omasesse kultuurilisse „idioomi“.

Selline „tõlkimine“ on tihti hädavajalik, sest enamus turiste veedab reisisihtkohas vaid lühikese aja omades üsna piiratud teadmisi antud kohast ning nähes oma ajutist ümbrust külastaja-turisti perspektiivist. Seetõttu ei suuda enamus neist mõista kohalikke väärtusi, uskumisi ega kohalikke traditsioone (Ooi, 2002).

Interpreteerimise kui kunsti alla kuulub ka lugude jutustamine (*story telling*). Igas kohas on oma lood ja igas /kogukonnas on inimesed, kes neid lugusid räägivad ning just läbi lugude muutuvad kohad elavaks. (Christie ja Mason 2003). Läbi lugude jutustamise põimib giid kokku üheks suuremaks tervikuks kohalikud teadmised ja üldise kultuurilise tausta. Giidi poolne faktide tõlgendamine aitab turistil luua oma mulje ja paremini aru saada võõrustavast kultuurist. (Wynn, 2005).

Ekskursioonil on giid see, kes räägib turistidele lugusid antud kohast. Giid sulatab teadmiste ja informatsiooni haridusliku komponendi meelelahutusega üheks tervikuks ning kaasab kõigesse sellesse ka turistid. (Leenders 2010) Giidid loovad tuuri/ekskursiooni kasutades oma teadmisi ja nippe publiku kaasamiseks. Nad peavad olema valmis improviseerima, sest ekskursiooni jooksul võib tulla ette ootamatuid olukordi. Interpreteerijana on nad silla loojad ja kultuurivahendajad. Sümboolselt on nad sillaks kohalike ja turistide vahel (Wynn, 2005). Peale „silla funktsiooni“ võib giidi vaadelda ka kui „akna avajat“ antud sihtkohta. Vastavalt Salazar'le (2007) on kohalik giid tihti ainuke kohalik inimene kellega turistid kohtuvad.

Salazar (2007) on lähemalt uurinud kohalike giidide poolt vahendatavaid lugusid Indoneesia turismisihthohtades ja kirjutab ka üldisemalt giidist kui kultuuripärandi interpreteerijast ja probleemidest, mis tekivad seoses autentsusega. Lähtuvalt giidi duaalsest rollist olla

samaaegselt harija ja meelelahutaja võib giid minna sisemisse vastuollu tasakaalu säilitamisel nende kahe rolli vahe. Rollikonfliktist on kirjutanud ka teised autorid (Mak, Wong, Chang 2011). Giid kui teenindaja on rahalises sõltuvuses maksjast (see on turistist) ja peab seega oma teenust võimalikult atraktiivselt pakkuma. Teades, mida külastaja ootab, võib giid sattuda ahvatlusse seda oodatavat ka pakkuda, mis siis, et see kõik ei vasta täies ulatuses tegelikkusele. Giidid võtavad aluseks antud sihtkohast loodud turismikuvandi ja vahendavadki seda (lugu) kui autentset. Turismi kujutluspildid on väga võimsad selles mõttes, et nad muudavad koha ja seal olevad inimesed lihtsalt tarbitavaks atraktsiooniks, pakkudes lihtsustatud ja ajalooliselt fikseeritud (kinnistatud) versiooni kohalikust pärandist. Autentsuse ja eetika probleemidest turismi ja vaatamisväärsuste puhul on kirjutanud pikemalt ka oma raamatus „*The ethics of sight-seeing*“ MacCannel (2011). Indonesia ja Tanzania näitel on Salazar (2007) samuti väitnud, et giidide poolt näidatav ja ekskursionil pakutav on tihti lavastatud ja giidi enda jaoks rutiinseks muutunud, aga mitte siiski lõpuni fikseeritud ja mõjutava konkreetsest olukorrast ja allub konkreetse situatsiooni mõjule, sõltub konkreetsest situatsioonist.

Kultuuripärandi interpreteerimist saab ära kasutada ka näiteks poliitilise instrumendina rahvusliku identiteedi loomisel või muutmisel (põhjendades nõnda jõu kasutamist). (Salazar 2007). Nii võib lugude taga peituda ka mingi kindel ideoloogia. Chan (2006) märkis uuringu kohta, mis oli läbi viidud Vietnami piiri ääres toimunud ekskursionide põhjal, et nii räägitud lood kui ka ekskursionid ise olid kohandatud konkreetsete osalejatega. Chan'i uuring näitas selgelt kuidas erinev pilk (*gaze*) ja turistipoolne vaateviis mõjutab ja kujundab giidide poolt turistidele räägitavaid lugusid ja nende nn Vietnamis Hiina turistidele räägitud lood erinesid Lääne turistidele räägitud lugudest. Esimesena kirjutas „*Turisti pilgust*“ (*tourist gaze*) kui erilise nurga alt maailma vaatamise viisist John Urry (1990, 2011). Chan (2006) vaatlleb oma uuringus ja selle põhja kirjutatud artiklis kuidas giidid selle turistile sobiva vaatenurgaga kaasa lähevad. Vastavalt Chan'le võtsid need lood kindla kuju ja formeerusid lähtudes „turisti pilgust“ temale uues keskkonnas. Teiste sõnadega öeldes räägivad giidid seda mida arvavad, et turistid tahavad neilt kuulda ja väldivad lugusid, mis võiks külastajas ebamugavustunnet ja kohmetust tekitada. (Chan 2006). Kui aga üks lugu domineerib teise üle, antud juhul siis valitsev ideoloogia, muudab ta reaalsuse liialt ühekülgsesks.

Hea loo rääkimine annab esinejale võimaluse publikule oma sõnum edasi anda, see nende peas kasvama panna ja tõenäoliselt ka kuulajate arusaamist ja suhtumist ühe või teise asja

kohta muuta. „Peamine on lugu“ on Tilden öelnud juba aastal 1957. Sellega mõtles ta, et esitlusel, olgu suulisel või kirjalikul, peaks olema loo tunnused. See tähendab, et neil peab olema algus ja lõpp ning kõige olulisem on sõnum või moraal.

Esitlus peaks olema ka elav, kuiva ja igavat esinemist ei naudi keegi, mistõttu hea esineja peab olema väärt jutuvestja ja isiklikud lood on paremad kui ebamäärased näited (Oelrich 2011, Tuttar 2011)

Hea jutuvestmisoskus on olnud läbi aegade hinnatav omadus. See on hõlbustanud kontaktloomist teiste inimestega, usalduse võitmist võõrais paigus ja võimaldanud ka mõnesugust ainelist tasu. Püüdlusest seletada, mida inimene näeb, kuuleb ja tajub enda ümber, on sündinud müüdid ja muistendid (Päär 2005)

Kokkuvõtteks võib öelda, et interpreteerimist võib giiditöö ja ekskursionaalse läbiviimise seisukohast vaadelda kui väga mitmetahulist tegevust, mis välise vormi osas sisaldab erinevaid meetodeid: tehnilisi võtteid ja tehnikaid, olles oma olemuselt kommunikatsiooni üks liike, samaaegselt kunst ning teadlik planeeritav tegevus. Interpreteerimine on suureks abiks emotsionaalsete, füüsiliste ja intellektuaalsete seoste loomisel inimeste ja tõlgendatava ressursi vahel. Nõnda aitab giid kui sihtkoha interpreteerija luua külastajatel isikliku arusaama tegelikkusest vastavalt oma arvamusele, väärtustele, mälestustele ja kogemustele.

1.4 Giiditöö valdkonna uurimisest Eestis

Põhiliselt on Eestis giiditöö valdkonna uurimisega tegelenud üliõpilased oma bakalaureuse- ja magistr tööde raames ja teinud seda sisu, praktilise või teadusliku lähenemise mõtte väga erineval tasemel. Samas võib täheldada, et giiditöö erinevate tahkude uurimisega tegeletud väga erinevate teaduskondade üliõpilased nii Tallinna Ülikoolis, Tallinna Tehnika Ülikool, Tallinna Tehnika Ülikooli Kuressaare kolledžis, TÜ Pärnu kolledžis, Tartu Ülikoolis ja Maaülikoolis. Suur osa neist on mõeldud ülikooli lõpetamiseks ja pole teaduslikul tasandil väga tõsiselt võetavad. Giidi rollist sihtkoha maine kujundamisel Tallinna näitel on kirjutanud Olivia Olkkonen (2006)

Kõige huvitavamad ja teaduslikul tasemel ka kõige paremad giiditöö valdkonnaga seotud tööd on teemal „giid kui jutustaja“. Peale üliõpilaste lõputööde võib siit leida ka folkloristide Eesti jutustamistraditsioone käsitlevaid uurimusi (Viidalepp 2004, Hiiemäe 2004, Kalmre 2000). Huvitavaid töid on avaldatud just teemal „giid kui jutustaja“ (Kindel 2005, Reha 2008). Maria Joanna Madise (2006) kirjutas magistr töö jutustamisest Suurbritannias, Edeni looduspargis. 19 Edeni looduspargi giidid on sisuliselt jutustajad. Nad on palgatud lugude jutustamise ja küllastajate lugude kuulamise kaudu ühendama loodusharidust ning looma vahetut elamust ja suhtluskogemust.

Giiditöös ja selle käigus kohapärimuse kasutamisest Eestis on kirjutanud Kindel (2005). Tema uuringu järgi peavad Lahemaa giidid lugude jutustamist väga oluliseks ja võivad kinnitada seda ka positiivse tagasisidega. Eelkõige peeti lastegruppide puhul oluliseks lugude jutustamist. Nenditi, et üldjuhul kipuvad aastaarvud ja muud kuivad faktid meelest minema. Haarava süžeeaga jutt jääb aga meelde ja kuivõrd lugusid kõneldakse üldiselt tutvustatava paiga vahetus läheduses, siis koos looga võib meelde jääda ka see paik ning kahtlemata aitab see küllastajal luua kogemuslikku suhet paigaga. Lahemaa giidid tõdesid ka, et kaasaegses turismisfääris on saanud domineerivaks eelkõige kohajuttude meelelahutuslik aspekt. Teemaatilisel olid esiplaanil humoorikad külalood ning dramaatika ja salapäraga seonduvad muistendid. (Kindel 2005). Giidid tõdesid, et üldiselt tulevad inimesed mitte niipalju teadmisi saama, kui just meelt lahutama. Tunnistati ka, et erinevatele sihtgruppidele räägiti lugusid erinevas võtmes. Näiteks Palmse „Betsy loo“ puhul on lastegruppide puhul lugu üles ehitatud põneva ja kõhedust tekitava kummitusloona, täisealiste naissoost turistide puhul aga

romantilise loona varalahkunud heasüdamlikust noorest naisest. Niisiis valib giid loo ning sellest kõnelemise võtme alati kuulajaskonnast lähtudes. Laste puhul on enam põnevust, müstikat, õuduslugusid, aga ka muinasjutte ja muistendeid. Lastele tuleb anda ka pidevat tegevust, kas mängu või mingite võitluste läbi. Oskuslik giid võib kõiki neid eelpool loetletut – tegutsemistahet, avastamisrõõmu, võistluslikkust ja mängulisust – oma töös lasteekskursioonidega ära kasutada. Täiskasvanute puhul on mõjuvamad romantika dramaatilises võtmes esitatud lood kõik mis on seotud salapära ja müstikaga. Nii laste kui ka täiskasvanute puhul tuleb kasuks giidi näitlejameisterlikkus. (Kindel 2005: 75). Narratiivide süžeed võivad olla iseenesest huvitavad, peale huvitava sisu on oluline siiski ka esitamise elavus ja kaasakiskuvus (Viidalepp 2004)

Eesti jutuvestmistraditsioonist teadaoleva on kõige põhjalikumalt ja kompaktsemalt kokku võtnud folklorist Richard Viidalepp (2004). Jutuvestmise kontekste ja vestjaid on mitmetes töödes pikemalt käsitlenud folklorist Mall Hiimäe (1978, 2004.). Jutuvestmist giidi töö osana käsitles Liis Reha (2008) oma bakalaureusetöös, mis keskendub Ulvi Meieri Kolga mõisa kummituslugude repertuaarile. Lisaks repertuaari ülevaatele analüüs ta ka Ulvi Meieri isiku mõju repertuaarile ja juttude päritolu .

Ühe jutuvestja rolli pärimuse kujundamisel ei saa alahinnata, seda ka tänapäeva giiditöö situatsioonis. Kui jutustaja on oma lähikonnas lugupeetud isik, siis on tal veel eriti suur mõjuvõim oma lugude kaudu kohaliku kogukonna identiteedi määramisel. Kindel'i uuringust ilmnes ka , et kohalikku elu-olu puudutavaid teemasid räägitakse kohalikule publikule aga pisut teisiti kui võõrastele.

Giidide teadmised mingitest rahvajuttudest põhinevad küll enamasti kirjalikel allikail, kuid osatakse kombineerida ka erinevaid allikaid, mille tulemusena sünnivad uuenäolised ja huvitavad lood (Reha 2008).

Lisaks peab hea jutuvestja olema võimeline lugu kaasahaaravalt ja loovalt esitama. Jutustajatest hinnatakse neid, kes oskavad rõhuasetustega jutustada ning kes ise enda nalja ära ei naera. Hea jutustaja on paindlik, oskab kuulajaskonna nõuetega kohanduda. (Reha 2008)

Omaette küsimus jutustamisel on jutustaja mälu probleem, millest on kirjutanud nii Reha (2008) kui ka Metsvahi (2007). Reha arvates on peamine põhjus, miks giid kummituslugude rääkimise ajal just nimelt mõisa peahoones peab viibima, selles, et tal on ekskursioonide läbiviimiseks välja töötatud oma kindel trajektoor, mida mööda ta liigub, tuletades igas

kindlas ruumis meelde selle ruumiga seotud lood. Jutustaja mälu probleem on huvitav aspekt ning sellele võiks tulevikus isegi rohkem tähelepanu osutada. Loo varieeruvus erinevatel esituskordadel võib sõltuda publiku soolisest koosseisust Tõsisemaid teemasid räägitakse tihti läbi huumori prisma.

Jutuvestmise traditsioon kujuneb jutustaja ja publiku aktiivsel osalusel, jutuvestja ning kuulajad mõjutavad vastastikku nii üksteist kui ka traditsiooni loomise protsessi. Juttude tähendused ja funktsioonid määrab ära teatud ajastu sotsiaalne ja kultuuriline kontekst. Kuna on teada, et nauditav jutuvestmine ja jutu traditsioonis püsimine eeldab kuulajaskonna pidevat vaheldumist (Kalmre 2000: 80), siis ei saaks üks hea jutuvestja ilmselt paremat publikut soovida kui turistid.

Loodus- ja ökoturismi valdkonnas retkejuhi ja loodusgiidi töövaldkonnaga ja looduse interpreteerimisküsimustega on tegelenud Tuusti ja Lotman (2000, 2002) ning Belials (2006). Toetudes põhiliselt Tildeni ja Ham'i teoreetilis-praktilistele käsitlustele looduspärand interpreteerimisest on nad selle põhjal välja pakkunud praktilised soovitused giiditööks Eestis loodus- ja ökoturismi valdkonnas. Eelpool nimetatud autorite poolt on välja antud ka paar selleteemalist praktilisema kallakuga raamatut. Mingeid tõsisemaid uuringuid pole aga Eestis läbi viidud.

Kokkuvõtteks võib öelda, et põhjalikult ja süsteemselt Eestis giiditöö valdkonna uuritud pole, küll on aga uuritud üksikuid selle valdkonna tahkusi. Loodus- ja ökoturismi valdkonnas on üsna põhjalikult tegeletud looduse vahendamise ehk interpreteerimise ja retkejuhtide ning loodusgiidide koolituse küsimustega. Olemas on ka erinevate ülikoolide juures valminud sisukaid lõputöösid. Samuti on giiditöö uurimisega mõningal määral tegelenud mitmed Eesti suuremad muuseumid (ERM koolitused noorgiididele). Tehtud uuringud on üsna erineva tasemega, sisult killustunud ja info nende kohta kokku koondamata

2 Uuringu metoodika ja selle põhjendamine

2.1 Andmekogumise metoodika

Uurimisküsimusest mis sõnumeid ja meetodeid kasutab giid Tartu kui sihtkoha interpreteerimisel, tulenevate uurimisülesannete lahendamiseks on läbi viidud uuring Tartu giidide hulgas. Meetodina on kasutatud poolstruktureeritud eksperdiintervjuud.

Uuringu läbiviimiseks on valitud intervjuu, sest see andmekogumismeetod on paindlik, võimaldades andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida. Intervjuus on võimalik vastuseid täpsustada, saab esitada lisaküsimusi ning paludes seisukohti põhjendada saada põhjalikku teavet. Antud meetod sobib hästi just vähe uuritud, tundmatu valdkonna puhul kui uurijal on vastuste suunda raske ette näha. Samas on võimalik jälgida ka mitteverbaalseid sõnumeid, hääletooni, intonatsiooni, teatud sõnade rõhutamist, pauside tegemist, millel kõigel on oma tähendus. (Laherand 2008)

Kuivõrd uuringusse on kaasatud teatud rühm eksperte, siin giidi ameti esindajad, siis on tegemist poolstruktureeritud intervjuu alavormi - eksperdi intervjuuga. Sellist tüüpi intervjuu puhul on intervjuueerija suunav funktsioon üsna suur, mis aitab välistada ebaproduktiivseid teemasid (Meusel ja Nagel 2002).

Intervjuud viidi läbi 25.02.2013 kuni 29.03.2013 ja intervjuude pikkus kujunes üsna erinevaks - 50 minutist kahe tunnini. Intervjuude läbiviimiskoha ja salvestusviisi otsustas intervjuueeritav. Kaheteistkümnes intervjuust neli on salvestatud diktofoniga. Kaks neist intervjuudest on läbi viidud kohvikus, üks intervjuu intervjuueeritava kodus ja üks intervjuu intervjuueerija kodus. Peale ühe erandi, eakama üksi elava giidi, ei soovinud keegi teine, et intervjuud tuldaks nende koju tegema, põhjendades seda pereliikmete segava faktoriga. Kaks giidi eelistasid intervjuu toimumiskohana kohvikut, kaheksa giidi töid oma selge eelistusena aga välja Skype'i. Kõik need kaheksa intervjuueeritavat on väga aktiivsed Skype'i kasutajad nii töö- kui ka eraelus. Kuivõrd kaks eelpool mainitud Skype-grupist ei viibinud intervjuu tegemise ajal Tartus ja üks neist isegi mitte Eestis, oleks teisel viisil intervjuu tegemine ka võimatu olnud.

Tartus on Tartu Giidide Ühingu ja SA Tartumaa Turism andmebaasi järgi ca 35 tegevgiidi, neis enamuses naised. Tartu Giidide Ühingu asutati 28. märtsil 1994. Hetkel kuulub Tartu Giidide Ühinguusse 56 liiget, neist tegevgiide on 30 - 35 (TGÜ andmebaas mai 2013).

Valikukriteeriumid intervjueritavate puhul olid:

- Tartus aktiivselt tegutsevad giidid
- võimalikult erinevas vanuses giidid
- erineva kogemusega giidid
- erinevate sihtrühmadega töötavad giidid.

Esmalt viidi läbi pilootuuring kahe giidiga, kelle peal kontrolliti kuivõrd arusaadavad ja on vastajatele esitatavad küsimused. Pilootuuringu tulemusel parandati paaris kohas küsimuste sõnastust ja kahe küsimuse puhul vahetati nende omavaheline järgnevus. Intervjueriti kokku 12 giidi, kes teevad aktiivselt Tartus ekskursioone ja vastasid eelpoolnimetatud kriteeriumitele (erinev vanus, erinev kogemus, erinevad sihtrühmad). Kaks neist olid mehed ja kümme naised vanuses 21 kuni 74 aastat.

Kõigile intervjueritavatele selgitati üldiselt uuringu eesmärki, aga mitte lähemalt kultuuri- ja looduspärandi interpreteerimise teooriat ja meetodeid, millele uuring osaliselt toetud. Interpreteerimise erinevate meetodite selgitamist välditi autori poolt teadlikult, et mitte saada kallutatud vastuseid. Kahe intervjueritava puhul esitas uuringu läbiviija hiljem veel mõned täpsustavad küsimused meili teel. Üks giid soovis ise paarile küsimusele hiljem täpsema vastuse anda, kuivõrd intervjuu tegemise käigus ei olnud kõik meeles olnud. Ka see toimus meili vahendusel.

Hariduse omandamise koha järgi on giidid tihedalt seotud Tartu ülikooliga: 12 st giidist 10 on Tartu ülikoolis õppinud või õpivad praegu. 12-st giidist 10-1 on kõrgharidus või on nad seda koheselt omandamas. Neljal giidil on doktori kraad või on seda koheselt saamas. Kuuel giidil on humanitaar-, kolmel giidi on majandus- või täppisteaduslik haridus, kahel giidil on insenerikutse ning vaid kaks giidi olid muu hariduse kõrval õppinud ka turismiettevõtlust. Kõik intervjueritud giidid on osalenud ka Tartus toimunud erinevatel giidikoolitustel.

Kaheksa intervjueritut teevad giiditööd ettevõtjana (FIE või OÜ), neist kolm omavad veel põhitöökohta töövõtjana. Neli teevad giiditööd töövõtu või muu lepingu alusel. Mitte ühegi intervjueritu jaoks pole Tartus ekskursioonide tegemine ainuke tegevus ja sissetuleku allikas. Turistide suhteline vähesus ning sesoonsus ei võimalda ainult giiditööst Tartus ära elada, küll suudab aga anda olulise sissetuleku muu kõrval. Küll nägid 7 intervjueritut giiditööd üldiselt enda jaoks siiski põhitööna, ühe intervjueritu jaoks on giiditöö küll põhitöö, aga mitte Tartus,

kus ta hea meelega ekskursioone ei teeks. Üks giid nägi oma põhitegevusena õppimist, aga giiditöö oli talle oluline sissetulekuallikas. Üks giid võrdsustas giiditööd oma teiste tegevustega, kolme inimese jaoks oli giiditöö aga meeldiv kõrvalharrastus ehk hobi. Aastas tehtavate ekskursioonide arv oli giididel üsna erinev 15-70, sõltudes ka selles kas giidile oli giiditöö põhitegevus või hobi.

Kõik intervjuud lindistati ja transkribeeriti.

Intervjuu küsimuste koostamisel toetuti osaliselt Tildeni (2008) ja Ham'i (1992, 2005, 2007) interpreteerimise kontseptsioonile ja erinevate uurijate (Hu 2007, Rabotic 2011, Geldmann 2012) poolt giidide seas läbi viidud intervjuude küsimustikule. Põhilises osas on tegemist aga autori enda poolt koostatud küsimustega, kuivõrd eelpool mainitud autorite küsimused ei olnud täiesti kohandatavad Tartu kui sihtkoha ja siinsete giidide tööga. Samuti olid eelnevate autorite uurimisküsimused vaid osaliselt kokku langevad antud uuringu eesmärkidega. Intervjuu küsimused on ära toodud lisa 2)

2.2 Andmetöötluse meetodi kirjeldus ja põhjendus

Andmeanalüüsi meetodina kasutati sisu- ehk kontentanalüüsi. Antud meetod sobib tekstiandmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks süstemaatilise liigendamise- ja kodeerimisprotsessi ning teemade ja muustrite kindlakstegemise abil (Hsieh ja Shannon 2005, Hall ja Valentin 2005). Antud meetod on sobilik just mahukat teksti koondavaks analüüsiks. Protseduuride formaliseerimine käigus saab luua ühetaoliste kategooriate skeeme, mis võimaldavad erinevate juhtumite võrdlemist. (Laherand 2008). Tegemist on siin osaliselt suunatud kvalitatiivse tekstianalüüsiga. Tööriistadena on kasutatud kodeeringute nimekirjasid tabelite vormis, neile toetudes on läbi viidud andmete võrdlus ja analüüs.

Esmasel tasandil kodeeriti intervjuud kõik eraldi. Teisel astmel toimus intervjuude kodeeringute võrdlus ja abstraktsemal tasandil uus kodeerimine ja kategooriate moodustamine. Esmasel tasandil on koodide ja kategooriate moodustamisel lähtunud esmalt intervjuudes esitatud küsimustest ja neile saadud vastustest, pidades silmas ka uurimisküsimust. Teisel tasandil on kodeerimisel kaugenetud konkreetset küsitust ja konkreetse küsimuste vastustest, vaid püütud lähtudes uurimisküsimusest giid kui sihtkoha interpreteerija ja teooriast jõuda abstraktsemale tasandile. Giidide nimesid töös ei kasutata, kõikidele on antud koodid (vt lisa 2). Giidide töövaldkonnad ja klientide iseloomustus on

antud lisas (vt lisa 3) kasutades läbivalt samu koode. Uuringu tulemuste illustreerimiseks on uuringu analüüsi osas väiksema tähesuurusega ja kursiivkirjas välja ka respondentide poolt esitatud fraase ning mõtteid tsitaatidena.

3 Uuringu tulemused

3.1 Giidide poolt näidatavad objektid ja edastatavad sõnumid

Antud peatükis on antud ülevaade uuringu tulemustest lähtudes uurimisküsimusest - milliseid sõnumeid ja objekte ning missuguseid meetodeid kasutab giid Tartu sihtkoha interpreteerimisel vastuse leidmisel.

Esmalt on vaadeldud ja analüüsitud giidide poolt ekskursioonil näidatavaid objekte, siis edastavaid sõnumeid ja analüüsitud, kas need on omavahel seotud. Giidide väidete illustreerimiseks on kasutatud ka tsitaate intervjuudest. Giidide kaupa on edastatavad sõnumid ja ka nende muutumine ajal ära toodud lisades (vt lisad 4 ja 5).

Kõige tavalisem ja enamlevinud Tartu linnaekskursioon toimub jalgsi ja selle käigus näidatakse vanalinna. Giidi poolt näidatu on seotud ekskursiooni pikkusega. Intervjueeritud giidide keskmine ekskursiooni pikkus on poolteist kuni kaks tundi. Üks giidi lühemaid ekskursioone ei tee kui kaks tundi, leides et alla selle pole võimalik kvaliteetset giiditeenust pakkuda Uuringust selgus, et ekskursiooni pikkuse määrab valdavas enamuses tellija, kelleks on tavaliselt reisifirma või mingi organisatsioon. Giidide enda soovitus on vähemalt poolteist ja soovitavalt kaks tundi.

Need objektid, mis on kindlasti marsruudis sees, on Raekoja plats, Raekoda eraldi, ülikooli peahoone, enamusel ka Toomemäel Toomkirik, Inglise- ja Kuradisild, Vana Anatoomikum ja Tähetorn. Osad giidid nimetasid, et näitavad Jaani kirikut kindlasti ja teised vaid siis, kui selleks rohkem aega jääb. Giid, kes teeb ekskursioone lastele ja õpilastele, arvas et kirikut tasub näidata suurematele õpilastele, mitte aga väikestele.

Uuringust ilmnas ka, et erinevatest maadest gruppidele näidatakse natuke erinevaid asju.

„Toomemäel ma võib-olla iga kord ei näita Vana Anatoomikumi ja igat monumenti, mis mitte-eestlastele huvi ei paku. Ainult siis kui keegi spetsiaalselt millegi kohta küsib, siis ma näitan ja seletan. Põhjalikult räägin ainult Toomkirikust, sildadest, Musumäest, tähetornist, püssirohukeldrist“.(G9)

Üks intervjueeritavatest väitis, et soomlaste marsruut on hoopis teine kui rootslaste oma. Määravaks võib olla ka küllastajate vanus.

„Kui on vanemad inimesed, siis ma hoidun Toomemäele minemast ja käin all-linnas. Mööda Rüütli tänavat Jaani kiriku juurde, ülikooli juures räägin kesklinnast keskajal ja linnamüürist, siis tulen Barclay juurde“ (G5)

Enamus giide teeb vaid jalgsi ekskursioone ja kesklinnast on siis ka raske kaugemale minna. Suur osa giide arvas, et grupi huvi on tavaliselt seotud kesklinnaga, ülikooliga ja Tartu ajalooa. Väideti, et eelkõige paneb aeg näidatava paika, aga sõltub ka sellest mis maalt on pärit külastajad ja kust ekskursiooni alustada. Selle määrab tavaliselt ekskursiooni tellija, ehk enamuses reisifirma. Giidi väitsid arvestavat ka inimeste vanuse ja konkreetse ilmaga.

Uuringust selgus, et Tartu giidid edastavad Tartu kohta erinevaid sõnumeid (vt lisa 3). Kõigil giididel on sõnum Tartust kui ülikoolilinnast. Üks vastanutest ütles, et ei nimeta seda küll otseselt, aga mainis, et üks vähestest ja kindlatest aastaarvudest, mida ta igal juhul mainib, on seotud ülikooli rajamisega, seega võib sellest järeldada, et ka tema jaoks on Tartu eelkõige ülikoolilinn. Ülikoolilinnaga on seotud ka sõnumid Tartust kui haritud ja koolide ning noorte linnast. Eesti õpilastele räägitakse Tartust kui ülikoolilinnast ja heade mõtete linnast. Rikkast ajaloost räägivad kõik giidid, eriliselt sõnumina toovad aga Tartu kui hansalinna välja vaid kolm intervjuueeritavat

Edasi sõltub väga palju sihtrühmast.

„Sakslasele ja venelasele või õigemini venekeelsele minev sõnum on erinev, sest vene keelt kõnelevad inimesed võivad olla erinevatest kohtadest. On muidugi ka ühisosa, mida ma kõikidele räägin. Üldiselt kordan ma üle seda, mida nad eeldatavasti juba teavad, lähtudes oma päritolust“.(G2)

Uuringust ilmnas, et giidid püüavad arvestada külastajate päritolumaa ja lähtuvalt selles ton nende sõnumid ka erinevad. Raskem on siin ingliskeelsete gruppide puhul, kus inimesed võivad olla väga erineva tausta ja eelteadmistega. Üks giid teeb siin ka veel vahet külastajatel, kes Eestist peaaegu mitte midagi ei tea ja kes natuke rohkem teavad. Eraldi toodi välja ka sõnum Tartust kui Eesti kultuurihällist. Peale minevikupärandi pidasid giidid samas oluliseks ka oluliseks toonitada ka Tartu kaasaegsust.

Mitmed giidid tunnistasid ka et giidina tegutsema hakates polnud neil teadlikult mingit sõnumit edastada.

„Väga tükk aega ma ei teadvustanud üldse seda sõnumit. Teadliku sõnumi edastamisega olen tegelnud võib-olla 2-3 aastat. Aga põhisõnum on kogu aeg olnud sama: Tartu kui dünaamiline ja muutuv huvitavate isikute linn“. (G6)

Uuringus osalejate arvates on Tartust edastavad sõnumid aja jooksul ka muutunud (vt lisa 4). Üha rohkem rõhutakse Tartu rahvusvahelisust ja uuema asjana on osade giidide poolt Tartut hakatud näitama selgemalt teaduslinnana, kuigi ülikooliga seotud sõnumis oli see üldiselt kogu aeg sees.

„Tartu kui rahvusvaheline teaduslinn- see võib ka mõnikord tulla esile, olenevalt sihtgrupist. Võib-olla rohkem esile tuua seda teaduslinna ja kaasaegset linna“. (G6).

Mõned giidid ütlesid, et Tartu muutub, vastavalt sellele ka natuke sõnum, mis tänapäevaga seotud, aga ajalugu jääb ikka samaks. Samas ei maininud ükski giid Nõukogude pärandit. Küll oli juttu üldistest kannatustest, samas arvatakse, et tuleb jätta siiski positiivne sõnum, aga üleliia kiita ka ei tasu.

„Kuna Eesti on olnud väga edukas, siis alguses tuli nagu palju asju õigustada, nüüd peab kontrollima, et jutt ei tunduks uhkustamisena. Või kui rahvas on selliselt maalt, kellel just eriti hästi ei lähe, tuleks rääkida nii, et nad end halvasti ei tunneks“. (G12)

„ Teadlikult positiivne sõnum ja tonaalsus. Ei poolda nutust tooni, samas ei vaiki probleeme maha“. (G7)

Enamuse giidide jaoks oli oluline Tartust kui sihtkohast jätta positiivne sõnum ja mitte hädaldada. Põhiline giidide poolt edastatav sõnum on, et Tartu kui ülikoolilinn. Ka giidide poolt näidatavad objektide on selle põhisõnumiga seotud.

3.2 Giidide poolt kasutatavad meetodid giiditeksti edastamisel

Järgnevas alapeatükis on antud uuringu põhjal tehtud ülevaade meetoditest, mida Tartu giidid kasutavad linnas ekskursiooni käigus oma sõnumite edastamiseks. Kuivõrd eelnev on seotud giidi rollitunnetusega ja oma ülesannete tajumisega, siis oli giididelt küsitatud ka missugusena näevad nad oma rolli giidina. Ka need tulemused on toodud välja selles alapeatükis.

Uuringus intervjuus oli vaadeldud Tartu giidide poolt järgnevate meetodite kasutamist.

1. faktide ja nimede kasutamine
2. küsimuste esitamine
3. võrdlemine ja üldistamine
4. huumori kasutamine
5. lugude jutustamine
6. erinevate illustreerivate vahendite kasutamine
7. draama ja rollimängu kasutamine
8. laulu ja muusika kasutamine

Uuringust ilmnis, et ilma faktideta ei oska Tartu giidid ekskursiooni teha ja peavad faktide kasutamist ka õigeks ning arvavad, et ka turistid tahavad seda (vt lisa X).

„Ma ise ei saa ilma nende arvudeta. Ma näen, et neid huvitab see, mida ma räägin ja seda ma jälgin. Kui nad ei kuulaks, siis ma ei räägiks! (G8).

Samas ei peeta õigeks faktidega liialdamist, neid peab olema paras jagu ja seostatult. Faktid peavad andma turistile raamistiku, millele toetuda. Kindlasti tuleb arvestada ka sellega, kes ekskursioonil osalevad, vaid õpilastele ekskursioone tegev giid arvas, et tema sihtrühmale aastaarvud ei sobi.

„Õpilastele ma räägin sajandeist ja kui palju aastaid on millestki möödunud. Aastaarve ei pane nad üldse tähele“. (G10)

Enamus giide nimetab Tartu esmamainimisaastat ja ülikooliga seotud tähtsamaid aastaarve ning üldisemaid arve linna kohta. Mitme giidi väitel tunnevad turistid huvi selliste asjade vastu nagu elanike arv, sotsiaalne koosseis (pensionäride, õppurite arv, rahvuslik koosseis arvuliselt jne), kui ise seda giiditekstis välja ei ütle, siis küsitakse kindlasti.

„... kui palju meil on inimesi ja kui palju on õpilasi, kuipalju pensionäre, kuipalju on venelasi. Seda viimast küsitakse alati, isegi kui ma ise ei ütle“. (G12)

Samuti nagu aastaarve ja numbreid, kasutavad Tartu giidid palju nimesid ja ei oska ilma nimedeta ekskursiooni teha. Kindlasti ütlesid intervjuueeritud giidid kasutatavat ülikooliga seotud nimesid nagu Gustav II Adolf ja Krause, Parrot ja Struve jne.

Nimede konkreetne nimetamine on paljudel giididel otseselt seotud monumentidega, kust mööda minnakse Kui giid ise ei nimeta, siis turistidest keegi ikka küsib. Giidide arvamusel on turistid harjunud sellega, et nimesid nimetakse. Samuti võib nime nimetamine ja kasutamine on seotud hoone või ehitisega, mis tee peale jääb. Nõnda nimetab üks giid ka kaasaegse Tartu poeedi Indrek Hirve nimi kui Dorpat hotellist tulles turuhoone juures olevast seale pühendatud luuletusega monumendist mööda minema. Kuivõrd suur osa Tartu monumente on aga seotud aga ülikooli temaatikaga, siis on enamus mainitud nimesid ülikooliga seotud.

Kindlasti sõltub giidi jaoks konkreetsete nimede kasutamine ka maast, kust turistid pärit on ja huvialadest või ametivaldkonnast kui see giidile teada on.

„Soomlastele räägin Sofi Oksasest. Nimede puhul sõltub väga sellest, kellele rääkida“. (G4)

„Sõltub sihtgrupist. Arstidele Pirogov ja Burdenko, Baer jääb alati sisse, ajaloolastele Harri Moorat, sakslastele näitan Vana-Jaani kalmistu haudu koos nimedest rääkimisega, mõnede gruppide puhul tuleb eriliselt ette valmistuda, kui on teada, kes nad on. Botaanikaaias on botaanikutest sakslastega raske“(G2)

Küsimuste esitamist ekskursioonil end osalejatele ütles kasutatavat üheksa giidi, kolm giidi tavaliselt küsimusi ei esita. Intervjuudest ilmnes aga, et vaid viis giidi kasutasid seda meetodit teadlikult, et panna kuulajad kaasa mõtlema või siis selleks, et uurida, kas antud teema turiste ikka huvitab. Küsimuste esitamine on nende giidide arvates hea võtte turistide kaasamiseks, annab ekskursioonil osalejatele võimaluse ka midagi öelda ja mitte olla vaid passiivne kuulaja olla. Üks giid väitis, et ta tekitab sellise olukorra, kus inimesed tahavad ise küsida. Ja kui

tähelepanu hakkab hajuma, küsib ka, aga see pole sel puhul valdav meetod – siis ta pigem muudab häält või kõnelemislaadi.

Uuringust ilmnes, et olulisemad ajendid giididel küsimuste esitamise kui meetodi kasutamiseks ekskursioonil on inimeste kaasamine, mõtlema panemine ja tagasiside saamine.

„Seda ma teen, et neid käima tõmmata. Kas te olete Eestis/ Tartus esimest korda? Mida te Eestist teate? Mida te tahaksite näha, mis te arvate, miks see maja viltu on? Hoiad inimesi kaasa mõtlemas. Päril palju saab nii ka grupi kohta teada. (G7).

Üks giid väitis, et kasutab küsimuste esitamise meetodid teadlikult just ekskursiooni teisel poolel, kui inimeste tähelepanu hakkab hajuma premeerides õigesti vastanuid.

„Seda ma kasutan kindlasti ja päris palju. Kui sa poolteist tundi infot jagad, hakkavad inimesed ära vajuma ja siis tuleks neid kuidagi elavdada. Mul on kaasas alati lutsukommid ja kui õigesti vastatakse, annan kommi“. (G9)

Samas kõik giidid seda meetod siiski ei kasuta põhjusel, et neil ei ole selleks aega, kuna nende eesmärk on kõik vajalikud objektid ära näidata. Mõned giidid arvasid ka, et see meetod sobib kasutamiseks rohkem lastele, kui täiskasvanutele.

Võrdlemise kui meetodi kasutamise osas ilmnes intervjuudest, et mingis ulatuses kasutavad võrdlemist meetodina kõik küsitletud, vaid kolm giidi väitsid seda üsna väikeses mahus tegevat. Üks giid ütles, et takistuseks on ajanappus, mis ei võimalda süveneda ega võrrelda.

„Enamus aega lähen konkreetsete objektide näitamise peale“. (G12)

Teine giid tõi algaja giidina võrdlemise mitte kasutamise põhjusena välja oma kogemuste puudumise ja teadmiste vähesuse, mis ei võimalda veel võrdlemist ja analoogiate toomist kui meetodit rakendada. Kolmas, enamuses õpilastele ekskursioone tegev giid, väitis, et ka temal on võrdlemist kui meetodit raske kasutada, kuna ei tea tihti, missugused on õpilaste eelnevad

teadmised ja mida nad on koolis õppinud. Kui tal on olemas info, kust linnast on lapsed pärit, siis kasutab võrdlemist majade ja objektide puhul.

Kõik teised kasutavad võrdlemist kui meetodit teadlikult ja üsna suures mahus ja näevad selles head võimalust võõraid asju selgitada. Võrdlemine aitab teisest kultuurist tulnud inimesel siinset mõista.

„... sest muidu ma ei oska mõnda asja seletada. Eesti keele ajalooa seotud asju. Venelased ei kujuta seda asja muidu kuidagi ette. Ma tahaks, et nad kehastuksid oma mõttes eestlasteks. Neid on selles osas väga ühekülgsest valgustatud ja reeglina on neil täiesti vale ettekujutus“.(G8)

Mitmed vastanud tõid välja, et Eesti kultuuri ja Tartu jaoks olulisi isikuid on võimalik väga hästi selgitada leides külastajate kodukultuurist sobiva võrreldava isiku. Nii võrdleb üks venekeelne giid Kristjan Jaak Petersoni Vene turistide jaoks Lomonossoviga, soomekeelne giid leiab jälle Soome kultuurist sobivad nimed. Peale isikute seletamise võrdluse ja analoogia alusel on sama meetodit võimalik kasutada ka vaimsuse ja sügavamate kultuurikihtide seletamiseks. Nii võrdleb üks venekeelne giid Tartu vaimu Peterburi omaga. Teine giid väitis, et terve ta ekskursioon on üles ehitatud võrdlemisele.

„Soomlastega jalutan mööda linna ja monumentide juures ütlen, et see on meie Sibelius, see meie Aleksis Kivi“.(G4)

Lisaks ajaloolistele inimestele võrdlevad giidid ajalugu, kultuuri ja tänapäeva elu, palkasid, elatustaset jne.

„Sakslastele räägin, et teil seal on roomlaste jäljed. Roomlased meil ei käinud, meil on teised jäljed Nojah, elutasemeid võrdleme. Sakslased käivad ise poes uurimas. Enne olen ütelnud, kui suur meil pension on“.(G2)

Lätlastest kui sihtrühmast rääkides mainiti giidide poolt, et ajaloost on väga hea rääkida, ei peagi väga võrdlema ja selgitama. Samas lätlastele tänapäevast rääkides on juba raskem, sest kohalikud Tartu giidid ei tunne Läti tänapäeva elu.

Ka üldistamise kui meetodi puhul võib väita, et enamik intervjueeritavaid seda kasutab, osad teevad rohke teadlikult teised vähem. Vaid kaks giidi teatasid, et hoiduvad üldistamisest kui meetodist. Üks giid põhjendas üldistamises hoidumist ajapuudusega.

„Üldiselt ei üldista, aega pole. Aja limiit on ees. Peab ikka ka konkreetsed objektid ära näitama“.(G3)

Aja puudumise põhjendusest võib aga välja lugeda, et osad giidid tunnevad end kohustatud olevat teatud hulga objekte ära näidata ja esmatähtis on selle kohustuse täitmine.

Ajanappus leidis ära mainimist nii küsimuste esitamise, võrdlemise kui ka üldistamise kui meetodite mitte rakendamisel, küll ei takista see aga giidil huumorit kasutada. Uuringust ilmnes, et kõik giidid kasutavad huumorit ja hindavad seda heaks võtteks hea tuju ja toreda meeleolu tekitamisel. Mõned väitsid, et teevad kogu ekskursiooni läbi huumori prisma, aga see peab kõik loomulik olema.

„Peaa seda väga oluliseks ja seda võiks olla alati rohkem. Ma tahaks, et ma oleksin nii professionaalne ja võtaks ekskursiooni nii vabalt, et huumor sinna vabalt tuleks. See peab olema väga loomulik“.(G11).

Mõnikord teevad külastajad ise nalja ja siis tuleb osata sellega kaasa minna, aga samas ka mitte liialdada, et grupi juhtimine käes tära ei läheks. Giidide pool rõhutati ka, et kindlast tuleb grupiga arvestada ja vaadata, kes kuulajad on, et keegi end halvasti ei tunneks.

Huumorit on erinevat liiki ja peale grupiga arvestamise sõltub huumori kasutamine ka giidi kui isiksuse tüübist. Nii väitis üks giid, et pole oma olemuselt eriti lõbus inimene ning meelelahutuslik ja igatsorti naljad ja huumor pole talle sisemiselt vastuvõetavad ning lähtuvalt oma olemusest meeldib talle kasutada verbaalset ja sarkastilist huumorit.

Kui huumori kasutamise heade külgedega olid kõik intervjueeritud giidid nõus, siis lugude kasutamisel giiditekstis ja oma sõnumi edastamisel ei olnud suhtumine sugugi nii ühtne.

Mitmed giidid eitasid esialgu lugude kasutamist oma giiditekstis üldse, pidades seda meetodit mitte piisavalt soliidseks. Intervjuu käigus selgus siiski, et ka neil giididel on olemas suur hulk huvitavaid ja õpetlikke, üldistavaid ja seostavaid lugusid.

Osa giididest ei olnud enda jaoks läbi mõelnud, mida lugu tähendab ja seetõttu esialgu ka eitasid nende kasutamist, samas ei suhtunud nad lugude rääkimisse kokkuvõttes aga siiski alavääristavalt. Kaheldi küll selles, et kas lugude kaudu saab üldse midagi tähtsat edasi anda ja arvati, et nad on rohkem meelelautuseks ning leiti, et vähemalt üldtutvustava ekskursiooni käigus tuleb esmakordselt Tartus viibivatele turistidele anda kõigepealt ülevaade kõigest olulisest ja siis ei jää lugudeks aega. Küll nõustuti aga, et kui inimesed on juba mitmendat korda Tartus, sobib neile suurepäraselt jalutuskäik vanalinnas koos lugude rääkimisega.

Paari giidi puhul jäi aga lõpuni kõlama eelarvamuslik halb suhtumine lugude rääkimisse, kui millesegi, mis ei ole soliidne ega tõsiselt võetav ning ei sobi pakkumiseks väga haritud turistidele. Näiteks pidas üks giid lugude rääkimist väga kergekaalulisteks, arvates, et haritud inimene ootab tõsisemat, asjalikumat ja sisukamat ekskursiooni.

„Eriti ei meeldi, seltskond on kogu aeg olnud akadeemiline ja minu ekskursioonide kohta öeldakse ka, et need on akadeemilised. Sinna need ei sobi“.(G2)

Samas teadis intervjuueeritav väga huvitavaid ja põnevaid ning õpetlikke lugusid eelkõige Tartus tegutsenud meedikute (Burdenko, Pirogov, Rauber jne). Paljud lood on saadud oma klientidelt, eelkõige vanade baltisakslaste käest, aga ka raamatutest ja lehtedest. Vanadelt baltisakslastelt on kuulnud palju isiklikke romantilisi armulugusid, aga veel rohkem lugusid konkreetsete hoonete kohta. Baltisakslastest sihtrühma puhul on juttude rääkijaks rohkem kliendid kui giid. Intervjuu käigus tuli ka välja, et aeg-ajalt räägib nimetatud giid oma jutte ikka ka turistidele, aga mitte kõigile, vaid nendele, kes on tulnud siia seoses suguvõsa juurtega või mingi spetsiaalhuviga Tartus. Teistele pole see tema arvates nii huvitav ja aeg rohkem piiratud.

„Ma olen pidanud saatma Heidelbergi professorit Birkenmeierit, kelle diplomitöö oli Pirogovist. Ta oli hirmus rõõmus, kui ma näitasin talle maja, kus Pirogov elas ja tema noorepõlve pilti. Saksa keele mõistes anekdoote räägin küll kui tean“.(G2)

Ka teisel lugude rääkimisse üsna negatiivselt suhtuval giidil, kelle sihtrühmaks on väga haritud külastajad oli intervjuueerijale jutustada väga hästi ülesehitatud ja selge sõnumiga

(linnaanekdoodi vormis) lugu Tartust kui haritud ülikoolilinnast, kus isegi kojamehed ladina keeles räägivad.

„Karlovas olevat olnud kord grupp rahvusvahelise taustaga linnuhuvilisi hommikul linnulaulu kuulamas ja linde määratlemas. Ühe linna suhtes olevat tekkinud vaidlus. Siis olevat aga tänaval toimetanud kojamees sekkunud ja linna nime nimetanud, keda linnuvaatlejate seltskond ei suutnud määratleda. Selguse huvides olevat ta ka linna ladinakeelse nime lisanud. (G7)

Seega tegelikkuses kasutab enamus giididest lugusid giiditekstis, erinevus on vaid suhtumises ja arvamuses, kas neid sobib ekskursioonil rääkida. Suurem osa lugudest on kohtadest või isikutest ja vähem või rohkem seotud ülikooliga. Giidid väitsid ka, et arvestavad sihtgrupiga – lastele sobivad lood üldse paremini ja neile räägitakse erinevaid legende ning täiskasvanute puhul arvestatakse, kust turistid tulevad ja leitakse, et erinevatest maadest turistidele tuleb räägib jutte erinevalt ja kasutada ka erinevaid teemasid.

„Oleneb väga millisest linnast grupp on. Jutt on mul enamvähem sama, aga rõhud on teised. Näiteks pihkvalastele räägin Gustav Adolfist Pihkva müüride all. Peterburglastele ma seda ei räägi“. (G8)

„Erinevus tuleb rahva karakterist. Sakslane on kannatlik ja nõus kuulama. Hispaanlastele tuleb rääkida meelelahutuslikumalt ja kergemalt ja nende teemade proportsioonid on natuke teistsugused kui sakslastel. Hispaanlastele läheb religiooniteema rohkem korda. Väikesed seosed Hispaaniaga on võimalikud. Seoses jesuiitide või ülikooliga on lugusid teada“. (G6)

Oma lood on giidid enamuses leidnud raamatutest. Eriti toodi esile Hillar Palametsa raamatuid. Osad giidid on tema Tartut tutvustavatel jalutuskäikudel ka ise osalenud. Peale raamatute leiavad mainimist ka ajalehed-ajakirjad. Ka linnakodanikelt on giidid leidnud ja üleskirjutanud erinevaid jutte. Aga vaid üks giid on Tartu kohta käivate lugude korjamiseks väga teadlikult suhtunud.

„Ado korjab mulle. Tudengid on teinud uurimusi suvepraktikatel. Siis igasugused spetsialistid. Olen teadlikult otsinud selliseid inimesi, kes oskavad mulle lugusid rääkida. Otsin selliseid lugusid mis teevad nagu nähtavaks selle üldloo, mis ma Eestist räägin“. (G4)

Enamus giide pidas oluliseks rõhutada, et lool peab tõepõhi all ja nad pole ise midagi välja mõeldud. Kaks giidi ei näinud omaloomingul probleeme ja tunnistasid, et mõned lood on ka ise välja mõeldud, aga ikka nii, et sobitada üldise sõnumi ja ideega ning aluseks ikka ajaloo faktid aga asja lihtsalt natuke edasi mõeldes kohas, kus kirjapanekud puuduvad. Mõni lugu võib olla tekkinud ka ühisloomingu tulemusena.

„Osa olen ise ka välja mõtelnud. Et näiteks Skytte on kirjutanud oma nõbule, et tänapäeva naised on keerulised. Tahavad haridust ja kõrgemat positsiooni ja ei huvitu enam kasukatest ja ehetest. Kiri pidi olema rootsi riigiarhiivis. Ja et ülikooli asutamine polnud üldse Gustav Adolphi ega Skytte mõte, vaid ühe baltisaksa naise mõte, kellega kuningas tuttav oli“. (G4)

„Üks lugu on oma väljamõeldud, õieti kollektiivne looming rahvaülikooli kursusekaaslastega. Me pikendasime natuke Inglisilla legendi, et kui oled esimest korda Tartus, siis enne Inglisillale astumist tuleb soovida ja kui kõnnid üle silla, lähebki soov täide. Ja kui tahad veel midagi soovida, saab seda ka teha: enne sillale astumist tuleb jälle soovida ja siis silmad kinni üle silla minna ja kui siis kumbagi silla barjääri ei puuduta, lähebki soov täide. (G1)

Giidil võib olla ka teadlikult põimitud kokku oma isiklik lugu ja suhe Tartuga üldise linna looga luues nõndaviisi originaalse oma kontseptsiooni. Lugude rääkime sõltub ka giidi isiksusest. Üks giid arvavas, et ta pole oma olemuselt lugude rääkija.

Illustreerivate materjalide kasutamise osas ilmnas uuringust, et viis giidi näitavad vanu fotosid ja kaks giidi aeg-ajalt vanu Eesti rahatahti. Kolmel giidil on fotod traditsiooniliselt A4 formaadis paberil või mappi koondatuna ja piltide peal on enamuses hooned kujutatud, kaks giidi aga näitavad vanu pilte hoopis süle- või tahvelarvutist. Sülearvuti kasutaja näitab sealt ka soomlastele videolõike Kekkose Tartu-käigust. Sülearvuti omanikul on ka suur hulk isikute pilte, mida saab vastavalt sihtrühmale rakendada. kaks giidi väitsid, et kasutavad illustreeriva

vahendina linnaruumi ennast – seal olevaid kaarte ja pilte. neli giidi väitsid, et kasutavad illustreerivaid vahendeid aeg-ajalt, kuid üks giid ei kasuta teadlikult ühtki illustreerivat vahendit, kuivõrd tema grupid on selleks liialt suured. Suurt gruppi kui takistust illustreerivate materjalide kasutamisel mainisid veel kaks giidi. Üks giid kaalutles tulevikus tahvelarvutit kasutama hakata. Praeguse seisuga kasutas vaid üks giid läbimõeldud ja sihtgrupiga selgelt arvestades eri tüüpi illustreerivaid vahendeid.

Küsimusele, kas jagate grupile ka infomaterjali, vastas suur osa Tartu giide, et pidevalt igale grupile ei jaga. Vaid kaks giidi jagasid teadlikult alati infomaterjale, kuhu on lisatud ka giidi enda kontaktandmed. Osa materjale on enda kokku pandud ja osa Tartu külustuskeskusest saadud. Teiste vastanute hulgas oli vastuseks, et väiksemate gruppide puhul jagavad külustuskeskusest pärit materjale, suurte gruppide puhul mitte. Küll soovivad enamus giide oma ekskursantidel läbi astuda külustuskeskusest infomaterjalide saamiseks. Üks giid tõi välja ka selle, et kõigile külastajatele ei sobigi infomaterjalide jagamine kuivõrd nad võivad olla „roheline“ ellusuhtumisega, kellele ei meeldi loodusvarade raiskamine või peavad nad lennureisijatena mõtlema pagasi kaalule. Lastegruppide puhul võib olla aga nii, et nemad koostavad (nähtavasti küll õpetaja juhendamisel) ise ekskursiooni põhjal infovoldikud ja albumid ning saadavad selle ka giidile.

Spetsiaalse rõivastuse, ehk siis ka ajalooliste rõivaste kasutamise osas ilmnes, et enamus intervjueeritud giididest seda ei tee, vaid kaks giidi kannavad sageli ja hea meelega eririietust, mõned on teinud seda Hansapäevade ajal. Mitmed giidid soovivad siiski tulevikus keskaegsed või mõne teise ajastuga seotud riided hankida. Domineerima jäi mõte, et üldekskursioonile mingi ajastuga seotud erirõivastus ei sobi. Üks giid arvas, arvas, et ajaloolise kostüümi kandmine ei lähe kokku tema akadeemilisema ekskursiooniga, kõne alla tuleb see vaid Hansapäevade ajal.

„Ainult Hansapäevade ajal. ... ekskursiooni stiiliga ja klientidega ei sobi kokku.“
(G2)

„Erirõivastust ei kasuta, kuna polegi ju kõiki aegu hõlmavat riietust.“ (G3)

„Ei. Mulle see ei sobi. Siis pole mina ise. Ma olen pigem selline esineja, kes peab loengut ja mitte ei näitle.“ (G12)

Arvati, et erirõivastuse kasutamine sobib konkreetsel teemal tehtava või konkreetses ühes kohas toimuva ekskursiooniga (näiteks ainult Tartu keskaja teema, Toome varemed) või siis ka muuseumis. Keskaegse rõivastuse kandmine ei lähe kokku Tartu kahetunnise ülevaatliku ekskursiooniga, eriti kui mingi osa selles viiakse läbi bussiga. Üldekskursiooni lühike aeg ja erinevate teemade käsitlemine ning erinevate objektide näitamine ei nõua erilist kostüümi. Palju vastajad leidsid, et giidina Tartus ekskursiooni tehes on nad tänapäeva tartlased või ülikooliga seotud külaliste puhul ülikooli töötajad-õppejõud, kes kannab sellele sobivat, st oma tavapärasest rõivastust. Mitme giidi kinnitusel nende erudeeritud konverentsituristid seda ei oota. Nimetatud giidide väitel on kohati mujal juba ka üle pingutatud ning palju reisinud inimesed selles tüdinenud.

„Ühes minu rühmas tehti märkus, et „need klounid on teil siia ka jõudnud“. Väga palju reisinud inimesed ei pea seda oluliseks ja seda on igal pool liiga palju. Kui ma räägin keskajast Hansapäevadel, siis küll, aga kui ma esinen Tartu Ülikooli õppejõuna, kes räägib Ülikooli tänapäevast, siis mitte“.(G7)

Üks giid arvas, et spetsiaalse rõivastuse kandmine on mõeldav vaid suvel, muudel aastaegadel ei võimalda meie kliima seda. Talvel kasutab ta ise spetsiaalset hästi sooja pidavat ja tuulekindlat enim sportlikku rõivastust. Vaid kaks giidi tunnistasid, et kannavad ekskursioonil üsna tihti spetsiaalset rõivastust. Üks on neist ka talviseks ajaks võib sobiva riietuse leida ja teisel kapis lausa 27 erinevat kostüümi, mida ta erinevatel puhkudele erinevate sihtrühmade puhul kasutab.

„Mul on keskaegne kostüüm ja üliõpilastega tegeldes on mul tekkel. Kohvikus on mul põll ees ja rosetiga müts peas. Talvel on mul talvekostüüm. Selline vana kasukas“.(G11)

Seega ilmnes uuringust, et vaid kaks giidi kasutavad läbimõeldult erinevaid ajastule omaseid riideid ja paar giidi kaalutlesid tulevikus endale sobiva rõivastuse välja mõtlemist. Teiste giidide suhtumine spetsiaalse rõivastuse kandmisele linnaekskursioonil oli üsna eitav.

Ka draamat ja rollimängu valdav enamus Tartu giide ei kasuta. Valitses aramus, et rollimäng ei sobi lühikese pooleteisetunnise üldekskursiooni jaoks. Küll tuleks selline asi kõne alla, kui giid on grupiga pikemalt koos. Üldiselt oli suhtumine rollimängu üsna eitav ja arvati, et giidil

ei ole seda sobilik kasutada. Nii väitsid mitmed giidid, et nende küllastajad ootavad tõsisemat suhtumist ja mitte naljategemist.

„Ma ei saa, mul on professorid. Tsirkust ei kavatse teha“. (G2)

Küll loevad osad giidid luuletusi. Luuletuste lugemise mainisid eraldi ära kolm giidi. Kaks venekeelset giidi loevad eesti keeles Petersoni luuletust, mis on pühendatud eesti keelele, Üks neist loeb veel lisaks vene keeles Puškini luuletust Barclayst. Üks saksakeelne giid loeb Tartu kaasaegset luulet,

„(Indrek) Hirve loen sea (monumendi) pealt maha ja tõlgin“. (G3)

Selline teguviis tuleneb Tartu turuhoone juures oleva sea monumendi atraktiivsusest ja turistide huvist silmatorkava kuju vastu, siis loeb giid ka sea peale oleva luuletuse turistidele ette. See on aga vaid üksiknäide. Vaid üks giid väitis, et kasutab draamaelemente ja rollimängu üsna ulatuslikult

„Draamaelemente ja rolle kasutan päris palju. Erinevaid hääletoone. Kui inimeste tähelepanu hakkab hajuma, või end näiteks põrandale pikali visata. Loomulikult kõike seda, arvestades gruppi. Kõike seda kasutan kõikide gruppide puhul. Muidugi valin, mida ma teen. Ning kasutan erinevates rollides abilisi“ (G4)

Uuringust ilmnes seega, et aktiivselt kasutab draamat ja rollimängu vaid üks giid, kes teeb seda siis tihti meeskonnatöona arvestades samaaegselt sihtrühmaga. Tema poolt räägitavast oli välja lugeda, et mainitud giid kasutab väga teadlikult ka üksikuid draamaelemente nagu mängimine hääletooniga, ootamatu käitumine jne. Valdav enamus giide suhtus draama ja rollimängu kasutamisse linnaekskursioonil negatiivselt.

Võrreldes eelmisega suhtusid intervjueeritud giidid laulu ja muusika kasutamisse iseenesest positiivselt, aga samas siiski enamus giide ise ei laula, ega ei kaasa ka üldiselt muusikat oma ekskursiooni. Uuringust ilmnes, et muusika kuulamine on pigem juhuslik

„Mõnikord satun raekoja juurde, kui kellamäng mängib“ (G5)

„Spetsiaalselt ei ole planeerinud, aga vahel satub kellamängu ajal raekoja juurde või Jaani kirikusse, kui seal muusika kõlab“ (G1).

„Muusikat kuulame siis, kui seda juhuslikult kuskil mängitakse“ (G3)

Kellamängu kuulamist on küll ära maininud tervelt viis giidi ja Jaani kirikus muusika kuulamist kaks giidi. Vastustes tuleb aga välja, et pigem on tegemist juhusliku muusika ära kasutamise kui selgelt planeeritud ettevõtmisega.

Vaid üks giid ütles, et kasutab muusikat teadlikult ja selle vahendamiseks sülearvutit, kuhu tal on salvestatud sobivad muusikanäited. Aeg-ajalt abistab teda ka partner, kes ise laulab.

Nagu ilmneb intervjuudest on laulmisel või mittelaulmisel kõige määravam giidi enda musikaalsus ja lauluhääl. Selgelt ebanusikaalseteks ja mitte laulda oskavateks pidas end enamus giide, kaheteistkümnest intervjueeritust kaheksa. Kaks giidi arvasid toime tulevat lihtsamate lauludega ja vaid kaks olid oma musikaalsuses ja lauluoskuses kindlad ja väitsid seda kasutavat ekskursiooni raames.

„Enamasti on see laul kahes kohas. Me laulame kas koos grupiga või ma laulan ise, sõltuvalt olukorrast. Kui on külm aeg siis me tantsime“.(G11)

Mitu giidi mainisid ka, et turistid laulavad vahel ise ja siis püüab giid kaasa laulda.

Küsimusele, kuidas nende meetodid on töö tegemise käigus muutunud vastas enamus giide jaatavalt. Paljud giidid väitsid, et suudavad üha paremini kliendiga arvestada, teevad paljusid asju üha teadlikumalt, aga samas kliendi jaoks ilma välise pingutuseta ja loomulikumalt.

„Teen seda tööd 20 aastat ja loomulikult on palju muutunud. Ma olin palju rohkem tehniline kui praegu. Praegu sõnastan oma juttu nii, et tuleks naeratus, et poleks igav. Ja pean ajast lugu ning üleliia kaua ei räägi. Jälgin pidevalt, et inimesed huvi ei kaotaks“.(G8).

Kolm giidi kinnitasid, et nende esialgu üsna kuivalt vaid fakte sisaldav jutt on muutunud tunduvalt elavamaks ja nad kasutavad üha teadlikumalt erinevaid meetodeid nagu huumori kasutamine, küsimuste esitamine, lugude rääkimine jne.

„Kui ma alustasin, olin põhiliselt faktide esitaja. Hiljem tuli juurde lugude rääkimine ja siis lugude rääkimine huumori võtmes. Siis tulid küsimuste esitamine ja nüüd olen võrdlemiseni ka jõudnud“.(G1)

„Mu kuivad faktipõhised ekskursioonid on muutunud elamuslikuks ekskursiooniks. Annan küll fakte, aga kasutan erinevaid meetodeid kuidas neid edastada“.(G4)

„Kuiv faktide esitamine on minimaalseks muutunud. Sujuvus ja tajumine, mida grupp ootab, on kasvanud. Lugude rääkimine on suurenenud. Triviaalse info edastamine, mis imestama paneb või naerma ajab, on suurenenud“ (G5).

Väideti ka, et kasutatakse üha vähem fakte ja on aru saadud, et oma faktiteadmiste demonstreerimine turistidele pole kõige parem meetod.

„Arve on vähemaks jäänud. Ma olen aru saanud, et ma ei pea neile kõiki oma teadmisi välja laduma. Teada on hea, aga kasutada ei tohi“.(G12)

Mainiti samuti, et töö käigus on tõusnud seostamise oskus giiditekstis ja linnaruumi teadlik ära kasutamine näitlikustava vahendina. Mitmed giidid tõdesid ka, et nende poolt kasutatavad meetodid on pidevas muutumises ja arenevad paremuse suunas.

„Mida rohkem sa arened, seda rohkem sa tead ja on võimalik selle infoga mängeldes žongleerida. Seda loominguilisemalt on võimalik eri tehnikaid sisse tuua. Ma arendan ennast pidevalt ja loen juurde ja mida aeg edasi, on võimalik kasutada mahedamat ja sihtgrupile vastavat lähenemist“ (G7).

Üks giid mõnisi, et alustas üldse ilma igasuguste meetoditeta ja rääkis lihtsalt oma teksti. Kogemustega ja teadmiste kasvuga tuli vaba suhtumine ning oskus juba teadlikult mõelda ekskursiooni kvaliteedile. Praeguseks on ta aru saanud, et olulised pole ainult aastaarvud ja faktid. Ta on targemaks saanud ka oskuse osas grupiga töötamisel ja oskab praegu näiteks teadlikumalt kasutada ka aktiivse kuulamise võtteid.

Uuringust ilmnis ka, et vähese kogemusega giidid alles katsetavad erinevate meetoditega.

„Ma olen nii vähe teinud, et mingeid meetodeid pole mul isegi välja kujunenud, ma otsin ja katsetan veel. Igasuguseid huvitavaid mõtteid on aga ma pole jõudnud isegi veel bussiekskursiooni teha. Palju asju on ära proovimata“. (G11)

Vaid kolm vastanut polnud oma giiditöös ja -tekstis kasutavaid meetodeid eriti analüüsinud ning arvasid, et kuivõrd nende marsruudid ja sihtgrupid on enam-vähem samad, mis varasemalt ning kliendid on rahul olnud, siis pole neil ka erilist tarvidust midagi suurt muuta. Seega ilmnis uuringust, et valdav enamus küsitletud giide tajus oma arengut ja seda ka just erinevate meetodite aktiivsema ja teadlikuma kasutamise osas, samas ei pidanud aga sugugi kõik giidid oluliseks oma tegevuse analüüsi giidina.

Intervjuu tulemuste põhjal võib väita, et intervjuueeritud giidid tunnetasid kõik oma tähtsust ja olulisust giidirollis. Täpsem rollinägemus oli siiski üsna erinev (vt lisa x). Kõige enam mainimist leidsid järgmised kategooriad:

1. mainekujundaja
2. linna suursaadik, kultuurisaadik
3. õpetaja

Õpetaja rolli puhul lisati alati juurde, et tegemist rolliga mis ei ole esmase tähtsusega, samas leidis see siiski kolme giidi poolt nimetamist.

Vähemalt kahel korral mainiti ka järgnevaid rolle:

4. turundaja
5. esineja
6. linna tutvustaja
7. linna visiitkaart

Valdav enamus giide käsitles oma rolli ja ülesandeid nii külastaja ehk turisti kui ka sihtkoha seisukohast vaadatuna. Üks giid nägi end teiste rollide kõrva ka esinejana, kes tahab aplausi välja teenida. Esineja roll veel meeldis veel teistelegi. Mitme giidi vastusest ilmnes, et nauditakse suhtlemist.

„Kuna giiditöö on lisatöö põhitoö kõrvalt, siis saab siit seda tunnustust, mida põhitookoht ei anna“ (G3)“

„Minu jaoks on see oluline töö põhitoö kõrval kuna annab mulle võimaluse end täielikult realiseerida emakeeles. ... Teine asi on võimalus suhelda Peterburi ja Moskva inimestega, mida ma väga väärtustan ja igas uues olukorras tulevad uued inimesed, kelledega me saame vastastikku küsida igasuguseid asju. ... Peale selle mulle meeldib esineda ja jutustada. Mulle meeldib selles rollis olla“.(G9)

Täiesti selgelt ilmnes vastustest ka see, et tunnetatakse oma vastutust ja teatakse enda kui giidi tähtsust sihtkohast esmamulje kujundamisel. Peetakse oluliseks , et giidil oleks sügavad teadmised sihtkohast ja üldiselt kogu maast, samas ei tohiks ta oma teadmisi jagada nagu õpetaja. Teisalt õpetaja rolli kui üht giidiks olemise alarolli siiski tunnistatakse

„Olen linnas esimene inimene, keda turist kohtab. ... Paljud inimesed on esimest korda Eestis ja nad ei tea Eestist midagi ja küsivad palju rahva kommetest ja toidust näiteks ja siis peaks olema kompetentne vastama. Kõige vähem näen ma giidi õpetajarollis. Pigem inimesena, kes on hea emotsiooni tekitaja ja huvi ärataja.“ (G9)

Kõige olulisemaks pidasid intervjueeritud aga seda, et külastajatele jääks Tartust hea mulje, et nad tunneksid end hästi ja et nad tahaksid tagasi tulla.

Kokkuvõtvalt võib uuringu tulemustel erinevate meetodite kasutamise ja rollitunnetuse kohta öelda, et enamus intervjueeritud giide kasutab oma ekskursioonil huumorit, esitab küsimusi,

võrdleb ja üldistab. Osad giidi peavad oluliseks ekskursiooni käigus kindlasti teatud objektid ära näidata ja seetõttu jääb neile aega küsimuste esitamiseks, võrdlemiseks ja üldistamiseks väheseks. Huumorit kasutavad peaaegu kõik giidid. Intervjueeritud giididel on ka toredaid lugusid Tartu koha, aga mitte kõik ei pea lugude rääkimist ekskursioonil sobivaks. Enamus giide kasutavad ka üsna palju fakte arvestades siiski ka sihtrühmaga. Suur osa giide ei rakenda oma ekskursioonil rollimängu, draamaelemente, spetsiaalset rõivastust, laulu ega muusikat. Uuringust ilmes aga ka, et on olemas giide, kes neid meetodeid samas väga teadlikult kasutavad.

4 Arutelu. Järeldused

4.1 Erinevate sõnumite ja meetodite kasutamine

Antud peatükis tõlgendatakse ja selgitatakse olulisemaid andmeanalüüsi tulemusi ja esitatakse üldistused ja järeldused ning luuakse seoseid eespool käsitletud teoreetiliste seisukohtadega. Antud peatükk on ülesehitatud uurimisküsimusel milliseid sõnumeid ja objekte ning missuguseid meetodeid kasutab giid Tartu sihtkoha interpreteerimisel alusel.

Kõigil intervjueeritud giididel oli selge sõnum või sõnumid, mida nad tahtsid edastada. Mitmed giidid tunnistasid aga, et giidina tööd alustades ei osanud nad sõnumit välja tuua. Kõigi jaoks ühtne sõnum oli Tartu kui ülikoolilinn. Erinevatest maades pärit turistidele rõhutatakse erinevaid asju – Saksa turistidele Tartu seotust saksa kultuuriga, Vene turistidele seotust vene kultuuriga, rootslastele seotust Rootsi ja jne. Kõik need tahud on Tartu kultuuripärandis olemas, tuleb vaid ühte või teist rõhutada.

Uuringus selgus, et giidid näitavad ekskursioonil põhiliselt Tartu vanalinna ja eelkõige ülikooliga seonduvaid hooneid ja monumente. See on kooskõlas ka põhisõnumiga Tartust kui ülikoolilinnast.

Ajaliselt on giidid endi väitel ekskursiooni tegemisel surutud üsna rangetesse raamidesse. Keskmiselt kestab linnaekskursioon vaid poolteist tundi ja selle aja jooksul oodatakse giidilt reisifirma poolt programmi sisse kirjutatud objektide, nagu ülikool, raekoja plats raekojaga, Toomemägi ja osaliselt ka Jaani kirik, näitamist. Ekskursiooni alguskoht paneb ka väga palju paika selles suhtes, mida ekskursiooni jooksul näidatakse. Kui turistid ööbivad hotellist, siis algavad ekskursioonid hotellist, kui grupp saabub aga bussiga, siis on alguskohaks tavaliselt Vabaduse puiestee või Vanemuise alumine parkla.

Enamus giide arvestab küllastajate päritolumaaga. Raskem on siis kui küllastajad on pärit eri maadest, tavaliselt on tegemist siis ingliskeelsete ekskursioonidega, kus giid ei oska eeldada, mida turist teab. Kõige keerukam ja sisuliselt võimatu on võrdlemise kui meetod rakendamine ingliskeelsete ekskursioonide puhul Aasiast pärit turistidele, kus Tartu giidid, tundmata Aasia kultuure ja maid, on tõsisest raskustest võrdlusvõimaluste ja analoogiate leidmisel.

Seega võib siit järeldada, et oma sihtkoha edukaks tutvustamiseks ja tõlgendamiseks ehk interpreteerimiseks on kohalikule giidile vajalik peale oma kultuuri ka kliendi päritolumaa kultuuri ja eluluu hea tundmine. Oma päritolu või eluloo tõttu mitmekultuursed giidid on siin kahtlemata eelisolukorras (Wu, Haywood, 2001).

Tartu giidid kasutavad oma sõnumi edastamisel ja Tartu tutvustamisel ekskursiooni käigus erinevaid meetodeid nagu faktilise raamistiku andmine, võrdlemine, üldistamine, huumor, küsimuse esitamine

Ilma faktideta ei oska Tartu giidid ekskursiooni teha ja peavad faktide kasutamist ka õigeks ning arvavad, et ka turistid tahavad seda. Samas ei peeta õigeks faktidega liialdamist, neid peab olema paras jagu ja seostatult. Faktid peavad andma turistile raamistiku, millele toetuda. Mitmed giidid kinnitasid küll, et kogemusega on tulnud faktide huvitavam ja sihtrühmaga arvestavam edastamine.

Tartu giidid kasutavad oma väitel üsna palju nimesid ja seda teadlikult. Ham (2005) selles küsimuses arvamusel, et giiditekstis tohib olla vaid nõnda palju fakte, mis tagab giidi poolt soovitud sõnumi edastamise ja valitud teema lahi seletamise.

Valdava osa intervjueritud giidide arvamus oli aga, et ilma faktide, see on siis aastaarvude, numbrite ja nimedeta, pole võimalik heal taseme ekskursiooni teha ja see vastab ka kuulajate ootustele, küll ei tohi aga faktidega liialda, kõik peab olema seostatud ning sõltub väga palju sihtrühmast, kellele ekskursiooni teha.

Enamus giide on oma kogemuse käigus aga siiski õppinud, et turistid ei oota neilt oma teadmistega hiilgamist ja faktide, see on siis aastaarvude ja nimede kuiva ettelugemist, vaid erinevate meetodite kasutamist info edastamisel, mis arvestaks sihtrühmaga nõndaviisi, et edastava info, mõtte ja sõnum jõuaks kuulajani talle meeldival ja vastuvõetava kujul ja vormis.

Küsimuste esitamist kasutavad paljud giidid teadlikult. Olulisemad ajendid giididel küsimuste esitamise kui meetodi kasutamiseks ekskursioonil olid:

- 1.inimeste „käima tõmbamine“
- 2.kaasamine, kaasa mõtlema panemine
- 3.tagasisidet saamine

Võrdlemise kui meetodi kasutamise osas ilmnes intervjuudest, et mingis ulatuses kasutavad võrdlemist meetodina kõik küsitletud nähes selles head võimalust läbi tuttava võõra kultuuri seletamist. Tingimuseks on võrdlemise kui meetodi edukal kasutamisel see, et giid tunneb väga hästi nii Tartu, Eesti kui ka küllastajate päritolumaa kultuuri. Uuringust ilmnes, et giidid tunnevad oma põhitöökeele kultuuri üsna hästi ja oskavad üldjuhul võrdlusi leida.

Kõik giidid kasutavad huumorit ja leiavad selle olulise olevat. Ka Ham (2005) on seisukohal, et just huumori kasutamine on suurepärane meetod interpreteerimisel. Enamus intervjuueeritud giide on suurepäraseid lugude rääkijad, aga vaid üks oskas seda meetodit teadlikult kasutada. Mitmed giidid suhtusid lugudes rääkimisse kui millessegi, mida ei sobi soliidsete kuulajatele pakkuda ja mida neilt ka ei oodata.

Kuigi Beck ja Cable (2011) peavad tähtsaks tänapäevase infotehnoloogia vahendite rakendamist interpreteerimise teenistusse, siis kasutab uuringust lähtuvalt vaid üks giid läbimõeldult ja sihtgrupiga selgelt arvestades eri tüüpi illustreerivaid vahendeid kaasa arvatud infotehnoloogia võimalusi. Mitmed giidid kasutavad aeg-ajalt fotosid ja linnaruumi kui illustreerivat vahendit. Suur osa Tartu giide pidevalt igale grupile infomaterjale ei jaga, vaid kaks giidi kasutab seda vahendit teadlikult ka enda turundamiseks.

Spetsiaalse rõivastuse, ehk siis ka ajalooliste rõivaste kasutamise osas ilmnes, et enamus intervjuueeritud giididest seda ei tee, vaid kaks giidi kannavad sageli ja hea meelega eririietust. Domineerima jäi mõte, et üldekskursioonile mingi ajastuga seotud erirõivastus ei sobi. kaks giidi, kes pakuvad teemaekskursioone kannavad ka teemale sobivat rõivastust. Spetsiaalse rõivastuse kasutamist soovivad mitmed giiditöö valdkonna koolitajad-praktikud. Weier (2011) tõdes, et tavaelust teistsuguse rõivastuse kandmine aitab giidil paremini oma rolli sisse elada. Riietus võib tema arvates olla täiesti tänapäevane, aga peaks giidi enda jaoks seostuma teatud rolliga. Draamat ja rollimängu valdav enamus Tartu giide ei kasuta ja suhtumine sellesse oli üldiselt üsna eitav. Arvati, et giidil ei ole seda sobilik üldekskursioonidel kasutada, kuivõrd küllastajad ootavad tõsisemat suhtumist ja mitte naljategemist. Arvamus põhines giidide isiklikul kogemusel ja arvamusel. Mingit uuringut selle kohta pole tehtud. Vaid üks giid kasutab seda meetodit oma teemaekskursioonidel teadlikult. Ka mitu teist giidi mõnsid, et teema ekskursioonidel võib see meetod sobilik olla.

Võrreldes eelmisega suhtuvad giidid laulu ja muusika kasutamisse iseenesest positiivselt, aga samas siiski enamus giide ise ei laula, ega kasuta üldiselt muusikat oma ekskursiooni. Ise

laulmisel või mittelaulmisel ongi kõige määravam giidi enda musikaalsus ja lauluhääl. Selgelt ebamusikaalseteks ja mitte laulda oskavateks pidas end enamus giide

Kokkuvõttes võib öelda, et giidid kasutavad küll erinevaid meetodeid, aga intervjuudest ilmnes, et rohkem alateadlikult kui teadlikult. Nende meetodite kasutamise juurde on nad jõudnud oma giiditöö praktika käigus ja pole nende kasutamist teadlikult õppinud. Kõige ebakindlam erinevate meetodite kasutamises oli giid, kes tegutseb alles üsna lühikest aega. Samas oli tema väga avatud uute ja sealhulgas innovatiivsete meetoditeproovimiseks.

Kõige enam ja kõige teadlikumalt kasutab erinevaid meetodeid giid, kellel on üheltpoolt pikaajaline kogemus giiditöös ja kelle jaoks antud valdkond on ka põhitegevus ja mitte hobi. Vaid hobikorras meeldiva kõrvaltegevusena giiditööd harrastavad intervjuueeritud pidasid kõik oluliseks enda arendamist, ei olnud aga valmis uute innovatiivsete meetoditega nagu näiteks rollimängu, draama ja ajaloolise rõivastuse kasutamise katsetama (pidades neid üldiselt klassikaliste üldekskursioonide jaoks ebasobivaks. Samas ei olnud nad ka valmis välja kujunenud ja giidi enda tunde järgi hästi toimivat ekskursiooni ja giiditeksti muutma ega ka ise mingit teist tüüpi ekskursiooni välja pakkuma. Kõlama jäi mõte, et neilt oodatakse klassikalisi üldtutvustavaid ekskursioone.

Uuringu põhjal on võimalik väita, et erinevate meetodeid soovivad proovida ja katsetada nooremad giidid, või siis need, kellel giiditöö on põhiline sissetuleku allikas. Ehk nende pakutav teenus peab olema uuenduslik ja kliendikeskne, kuna nende sissetulek sõltub nende professionaalsusest. Samas peab siiski tõdema, et see sõltub ka isiksuse tüübist. Innovatiivsemad ja loomingulisemad meetodid nagu rollimängu elementide kasutamine, näitlemine, laulmine jne ei sobi kõigile. Erinevate meetodite kasutamine on seotud ka sellega, et kas giid pakub vaid ühele üsna kindlale sihtrühmale ekskursioone ja ei tunne erilist vajadust midagi muuta või siis on giidil kliendid väga erinevatest sihtrühmadest (eri maad, eri vanuses, eri huvid) ning giid soovib oma tegevus laiendada pakkudes peale üldekskursioonide ka teemaekskursioone.

Uringust ei ilmnunud väga selget mustrit erinevate interpreteerimismeetodite kasutamise osas. Siiski võib aga möönda, et rohkem ekskursioone tegevad giidid, kellele giiditöö on ka oluline sissetulekuallikas ning mitte vaid harrastus on rohkem valmis analüüsima ja kasutama erinevaid meetodeid. Selliste innovatiivsete meetodite kasutamine nagu rollimäng, laulmine jne. on aga paljuski seotud isiksuse tüübiga ja kõigile see ei sobi. Kõige enam olid valmis katsetama nooremad, veel mitte nii kogenenud giidid. Vanematest ja kogenumatest

giididest on valmis eri meetoditega katsetama giidid, kellele see tegevus on põhitöö, mõju avaldas aga ka isiksuse tüüp.

Kui Zhang, H. Q. Chow, I (2004) on määratlenud kuni 15 giidi rolli, siis Tartu giidide enda rolli määratlusena võib sealt välja lugeda lausa 21. Kattuvana võib leida siit sellised rollid nagu kultuuride vahendaja, suursaadik, tõlgendaja/ seletaja ehk interpreteerija, õpetaja ja esineja või näitleja (vt lisa 6)

Sarnaselt nagu Hu ja Wall (2012) on ka Tartu giidi näinud endal kui giidil tõlgendaja- seletaja rolli, turundaja-müügimehe ja avalike suhte esindaja ehk mainekujundaja rolli.

Erinevalt Zhang ja Chow (2004) ja Hu, Wall (2012) käsitlesest (vt tabel 1) on Tartu giidide poolt välja toodud just sihtkoha seisukohast lähtuvad rollid. Kokkuvõttes võib siiski möönda, et paljud Tartu giidid nägid oma rolli just sihtkoha esindajana olgu kasutatud nimetuseks siis Tartu vaim, tartlane, linna tutvustaja, linna suursaadik, linna visiitkaart või mainekujundaja.

4.2 Praktiline väljund

Kuivõrd töö autor on väga oluliseks pidanud ka töö praktilist väljundit, siis on seda käsitletud käesolevas eraldi olevas alapeatükis. Käsitlemist leiab siin kaks giiditöö alavaldkonda nii koolitust kui ka lähtuvalt intervjuude tulemustest ettepanekuid ekskursioonide mitmekesistamiseks.

Nagu selgus uuringust omandavad giidid paljud meetodid töö käigus, aga tee nende meetodite kasutamiseni oleks kiirem ja lihtsam kui giididel oleks võimalik saada vastavat praktilist väljaõpet. Intervjuudest või ka järeldada, et teatud innovatiivsemaid meetodeid ei omandata ka töö käigus. Seega on väga oluline vähemalt algajatele giididele Tartus pakkuda süsteemset baaskoolitust. Selline giidide baaskoolitus peaks sisaldama kindlasti giidi professionaalsete oskuste arendamist, erinevate interpreteerimismeetodite kasutamise praktilist õpetamist, sealhulgas ka lugude kasutamise õpet. Loomulikult peavad giidil olema sügavad teadmised sihtkohast, mida klassikaliselt koolitustel ka pakutakse, aga väga oluline on ka küllastajate päritolumaa kultuur tundmine. Seega peaks giidikoolitus sisaldama ka distsipliini maailma kultuurid ja nende võrdlust (cultural studies). Kuivõrd omaette probleem paistis olevat Aasia turist, kes ei tunne giidi jutu vastu huvi, mis võib olla see tingitud sellest, et kohalik giid tahab

neile linna tutvustada nii nagu Euroopa turistidele, siis võiks Aasiast pärit turistidega töötavatele giididele pakkuda erinevaid Aasia kultuure võrdlevalt tutvustavaid kursuseid, kus vaadeldakse ka teemat kuidas väga võõrast kultuurist turistidele tutvustada Eesti kultuuri ja Tartu kultuuripärandit.

Praegu juba tegutsevad Tartu giididel võiks pakkuda rohkem teemaekskursioone ja see peaks näiteks Tartu kodulehelt ka loetav olema. Riia giidide kodulehelt leiab näiteks täieliku informatsiooni Riias atesteeritud giidide kohta koos nende poolt pakutavate ekskursioonide kirjeldustega. Peale üldekskursioonide pakutakse juba üksi saksa keeles ca 30 erinevat teemaekskursiooni, sealhulgas Riia vanalinn ja tema linnud ja loomad, vanalinn legendides, õhtune Riia, naised Riias, Nõukogude Riia, Riia ja saksa kultuur, Riia ja puitarhitektuur, Riia turud jne. Inglis keeles pakutakse ka selliseid teemaekskursioone nagu Lugude ja legendide Riia, Riia ja gootika, mittetraditsiooniline Riia ja vene keeles Riia ja müstika, õigeusklik Riia, Riia ja Vene kultuur. Kõige enampakutavaks ekskursioonideks on kõigis keeltes Riia keskaja temaatika ja juugendstiil oma erinevates ilmingutes, mis on Riia puhul ka mõistetav (Riia giidide koduleht mai 2013).

Nähtavast Tartu puhul nõnda palju teemasid ei leia, aga vastavalt intervjuueeritute poolt välja pakutud põhisõnumitele-teemadele Tartu kohta võiksid Tartu giidid pakkuda teemaekskursioonidena

1. Ülikoolilinn Tartu
2. Noortelinn Tartu
3. Teaduselinn Tartu
4. Vene Tartu
5. Saksa Tartu
6. Rootsi Tartu
7. Soome Tartu
8. Lugude ja legendide Tartu
9. Muutuv Tartu

Soovitav on neid ekskursioone ka otse potentsiaalsetele tellijatele (reisifirmadele, organisatsioonidele) pakkuda ja reklaamida end ka näiteks kodulehekülje vahendusel.

4.3 Kriitika uurimismeetodile ja uuringule ja soovitused edaspidisteks uuringuteks

Uurimaks giide kui sihtkoha tõlgendajaid ehk interpreteerijaid, kasutati käesolevas uurimistöös uurimismeetodina poolstruktureeritud eksperdiintervjuud, mis viidi läbi kaheteistkümne Tartus tegutseva giidiga. Võib öelda, et see meetod oli õigustatud, kuna võimaldas sügavuti uurida, kuidas giidid sihtkohta interpreteerivad ja missuguseid vahendeid ja meetodeid nad selleks kasutavad. Kuivõrd intervjueritavate arv moodustas 1/3 Tartus tegutsevatest giididest, siis ei saa teha küll absoluutseid järeldusi, küll võib vastustest välja lugeda trende ja mustreid – missugused on giidide poolt kasutatavad domineerivad sihtkoha interpreteerimismeetodid, turistidele edastatavad sõnumid ja oma rollitunnetus.

Tulevikus oleks huvitav uurida ka seda, missuguste meetodite kasutamist ootavad giididelt Tartut külastavad ja giiditeenusest osa saavad turistid ja samuti uurida giidide poolt kasutatud interpreteerimismeetodeid ja edastatavaid sõnumeid reaalse ekskursiooni käigus, seega kasutada sellist meetodit nagu vaatlus.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö üldisemaks eesmärgiks oli Tartus tegutsevate giidide sihtkoha interpreteerimisel kasutatavate meetodite ja edastatavate sõnumite kaardistamine, analüüs, järelduste tegemine ja eelneva põhjal soovitude andmine, kuidas giid saaks võimalikult tõhusalt oma sihtkohta vahendada.

Uurimisel oli praktiline eesmärk - saadud andmeid põhjal anda ideid nii giididele kui ka sihtkoha turismivaldkonna arendajatele turismisihtkoha tõhusamaks vahendamiseks. Neid ettepanekuid saab kasutada ka giidikoolitustel ja reisievõtjatele giidi kui sihtkoha võtmekuju teadvustamisel. Samuti on antud soovitusi edasiste uuringute läbi viimiseks.

Töös on ülevaade turismialastest uuringutest, mis puudutab giidi rolli erinevaid käsitlusi vaadeldes lähemalt just giidi kui sihtkoha interpreteerijat.

Uuringu eesmärgiks püstitatud küsimusele vastuse saamiseks viidi läbi intervjuud 12 Tartu giidiga.

Uurimistöös leiti vastus järgmisele uurimisküsimus:

milliseid sõnumeid ja objekte ning missuguseid meetodeid kasutab giid Tartu sihtkoha interpreteerimisel.

Töö tulemusena võib väita, et Tartu giididel on kõigil edastada läbi mõeldud sõnumid Tartu kohta ja ekskursioonil näidatud objektid (hooned, monumendid) ning linnaruum on üldiselt kooskõlas põhisõnumi ja alateemadega. Ühine sõnum, mida kõik giidid Tartust edastavad on Tartu kui ülikoolilinn. Selle teemaga on seotud ka giidide poolt Tartust näidatav. Samuti on ülikooli teemaga seotud giidide poolt räägitud lood, nimetatud nimed ja aastaarvud. Teised giidide poolt edastatavad sõnumid on erinevad ja sõltuvad ühelt poolt giidi isikust, tema huvidest, aga eelkõige külastajate sihtrühmast. Enamuses pakutakse Tartus vaid n.ö. üldekskursioone, vaid ühel giidil oli olemas väga lai valik erineva teemaga ja ülesehitusega ekskursioone, kaks giidi olid seda välja töötamas. Enamus giide pakkus üldtutvustavaid linnekskursiooni, mis oli neil üsna kindla ja püsiva ülesehitusega varieerides lähtuvalt sihtrühmast ja konkreetse giidi isikust ja huvidest.

Ekskursioonil peavad giidid oluliseks turistile nn tugiraamistiku andmiseks ka faktide ehk siis aastaarvude ja nimede kasutamist, kusjuures enamuse fakte lähtub küll põhisõnumist - Tartu kui ülikoolilinn s. t. nimetatud aastaarvud ja nimed enamuses seotud ülikooliga. Nimede nimetamine tuleneb seostuvad tihti ka monumentidest, millest ekskursiooni käigus mööda minnakse. mis on samuti enamuses seotud ülikooliga.

Tartu giidid kasutavad teadlikult selliseid interpreteerimise meetodeid nagu küsimuste esitamine, võrdlemine, üldistamine. Nii esitavad giidi külastajatele teadlikult küsimusi, et külastajaid kaasamiseks, nende arvamuse avaldamiseks ja samas ka tähelepanu hoidmiseks. Suur osa giide kasutab hea meelega ka huumorit. Tartu giid on ka hea lugude rääkija, aga ei ole alati kindel, kas on sobiv neid kasutada. Osad giidid kasutavad ka illustreerivaid vahendeid nagu vanad fotod, see-eest vaid paar giidi rakendavad tänapäevaseid infotehnoloogia võimalusi ekskursiooni huvitavamaks ja sisukamaks tegemisel. Enamus giide ei kasutava innovaatilisemaid interpreteerimise meetodeid nagu rollimäng, draama, ajalooline rõivastus, pidades seda linnaekskursioonile mitte sobivaks. Samuti ei kasutata üldiselt ei laulu ega muusikat seda eelkõige oma ebamusikaalsuse tõttu. Paar põhitööna giiditööd tegevat intervjueeritavat väitsid end ka erinevaid innovatiivsemaid meetodeid kasutavat ja just nemad pakuvad erinevaid teemaekskursioone. Olles ise suhteliselt akadeemilise taustaga arvab Tartu giid, et ka külastajatele tuleb pakkuda enim akadeemilisemat ekskursiooni.

Tartu giid tunneb oma vastutust giidina ja peab oluliseks külastajale meeldiva elamuse vahendamist ja sihtkohast ka hea mulje jätmist selleks, et külastaja hea meelega veel tagasi tuleks. Giidi rollitunnetus lähtub paljuski just sihtkoha seisukohast, tundes end Tartu saadiku, mainekujundaja ja turundajana. Samas naudib giid ka ise suhtlemist külastajatega. Sealjuures ei näe enamuse giide end mitte ettevõtja vaid Tartu esindajana.

Summary

Tour Guide as Interpreter of Tourist Destination

Lili Kängsepp

The general objective of the present Master`s thesis is to study tour guides` interpretations of the tourist destination. The practical objective of the thesis is to map and analyze the tour guides` messages and methods of interpretations for Tartu as a tourist destination, with the perspective of providing highly experiential interpretations for visitors.

The core of any interpretation is a message (Ham 2005), therefore messages, tourism objects and methods are viewed together as oneness.

Tourist guide has very important and various roles in nowadays tourism. As a professional having direct contact with a client, information transmitter and interpreter the tourist guide is a representative and image maker of a destination for tourists (Zhang ja Chow 2004).

Local tourist guide is a key person for tourists while giving an effectual presentation of their destination. The experience obtained during the tour consists of three parties: tourist guide, tourist and environment. For a high-quality experience the correlation between these parties is positive. A good tourist guide can improve the image of a destination in the eyes of a a tourist, influence positively the economical and social environment, and contribute to achieving the sustainable goals of the tourism of the destination (Rabotic 2008, Hu 2007, Hu ja Wall 2012, Geldmann ja Maoz 2012).

Tourist guides introduce and interpret the cultural legacy and specialties of nowadays culture. They are the transmitter of culture from whom clients expect delicate and respectful stand to the culture of a destination as well as the culture of a tourist homeland.

Contribution of a transmitter while creating tourism experience can be positive, neutral, or negative. Several researchers (Christie ja Mason 2003, Ham 2001, 2005) emphasize that the first priority of a tourist guide is to be an interpreter and after this a specialist of a certain field.

Interpretation was associated with nature when it first started in national parks in the United States of America with reference to the training of nature guides of national parks. Later the association to overall legacy, including cultural legacy accrued (Ham 2001, 2005).

To reach the goal of the thesis, the following question was worked out - – what kind of messages and objects, and which methods are used by tour guides for Tartu as a tourism destination

What messages and tourism objects are chosen by tour guides for Tartu as a tourism destination?

Which methods are used by tour guides to interpret Tartu as a tourist destination?

To get a reliable source material, interviews with 12 tour guides of Tartu were conducted.

The Master`s thesis consists of 4 Chapters.

In Chapter 1 a short overview of the history and essential principles of tour guiding as well as different roles of tour guides are outlined. Also, several approaches concerning tour guide as an interpreter are revealed on the basis of international research articles.

In Chapter 2, methods of the present study conducted to get the answers to the main questions of the thesis, are described.

In Chapter 3, the results of the interviews with 12 tour guides of Tartu are given.

In Chapter 4 the interview answers are analyzed against the theoretical background. The proposals for further studies as well as practical suggestions for practicing or learning tour guides to improve their performance, are indicated.

Kasutatud kirjandus

1. Beck, L. and Cable, T. (2011). *Interpretation for the 21st Century: Fifteen guiding principles for interpreting nature and culture*. 3. Edition. Sagamore Publishing. Champaign, Illinois.
2. Black, R., and Weiler, B.. (2005). Quality Assurance and Regulatory Mechanisms in the Tour Guiding Industry: A systematic review. *Journal of Tourism Studies* 16 (1): 24-37.
3. Black, R., Ham, S. and Weiler, B. (2001). Ecotour Guide Training in Less Developed Countries: Some Preliminary Research Findings. *Journal of Sustainable Tourism* 9 (2): 147-156.
4. Browning, P (1988) *John Muir in His Own Words*. Great West Books, Lafayette (California)
5. Casson, L;(1994) *Travel in the Ancient World*; The Johns Hopkins University Press Baltimore.
6. Chan, W. C. (2006). Coming of age of the Chinese tourists: The emergence of non-Western tourism and host-guest interactions in Vietnam's border tourism *Tourist Studies*, 6(3), 187-213.
7. Christie, F.M., Mason, A.P.; (2003) Transformative Tour Guiding: Training Tour Guides to be Critically Reflective Practitioners; *Journal of Ecotourism*, Vol. 2 No. 1, 2003; pp. 1-16
8. Cohen, E. (1985). The tourist guide: the origins, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research* 12 (1): 5-29.
9. Dahles, H.. 2002. The Politics of Tour Guiding: Image Management in Indonesia. *Annals of Tourism Research* 29 (3): 783-800.
10. Dahles, H; 2001 The Politics of Guiding: Enclosed Spaces and Controlled Discourses; in: *Tourism, Heritage and National Culture in Java: Dilemmas of a Local Community*, Curzon Press; 2001; pp. 131-176
11. *Dictionary of Leisure, Travel and Tourism*. (2005). (third edition) Bloomsbury Publishing Plc
12. FEG kodulehekül: <http://www.feg-touristguides.com/cen-definitions.html>
13. Gelbman, A., Maoz, D. (2012) Island of Peace or Island of War: Tourist Guiding) *Annals of Tourism Research* 39 (1) , pp. 108-133
14. Hall, M.,C., Valentin, A. (2005) *Content Analysis. –Tourism Research Methods. Integrating Theory with Practice*. Edited by Ritchie, B., W., Burns, P. and Palmer, C.

15. Ham, H. S. (2002). "Meaning Making--The Premise and Promise of Interpretation." Keynote address to Scotland's First National Conference on Interpretation, Royal Botanic Gardens, Edinburgh, April 4.
16. Ham, H., S. (2005). Looduse interpreteerija käsiraamat. Eesti loodushariduse selts, Tartu.
17. Ham, H., S. (1992). *Environmental Interpretation—A Practical Guide for People with Big Ideas and Small Budgets*. Golden, USA: Fulcrum Publishing.
18. Ham, H., S. (2007) Can Interpretation Really Make a Difference? Presentation by Sam H. Ham to the Interpreting World Heritage Conference, Vancouver, Canada, March 25, 2007. Proceedings pp. 42-52.
19. Ham, S., H. (2005a) What is "Quality" Interpretation. Expert Meeting Lüneburg BSR Eagle Project.
20. Hermes, M. (2010) Regionalentwicklung und Naturschutz“ Magisterarbeit. Eberswalde.
21. Hiimäe, M. (2004). *Eessõna*. Eesti rahvajuttude laadist, funktsioonist ja jutustajatest. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi rahvausundi töörühm. Sator 4. Lk 7-11.
22. Holloway, C. J. (1981) The Guided Tour: A Sociological Approach. *Annals of Tourism Research* 8 (3): 377-402.
23. Hu, W, Wall, G. 2012 Interpretative guiding and sustainable development: A framework. - *Tourism Management Perspectives* 4 (2012) 80–85. journal homepage: www.elsevier.com/locate/tmp (12.05.2013)
24. Hu, W. (2007). *Tour Guides and Sustainable Development: the Case of Hainan, China*. A thesis presented to the University of Waterloo in fulfilment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in Geography
25. *Encyclopedia of Tourism*. (2000) London and New York: Routledge.
26. Jennings, G.,R.(2005) *Interviewing: a Focus onQualitativeTechniques*. - *Tourism Research Methods. Integrating Theory with Practice*. Edited by Ritchie, B., W., Burns, P. and Palmer, C.
27. Jennings,G., R. and Weiler , B. (2006) *Mediating meaning: Perspectives on brokering quality tourist experiences*; in: Jennings, G.: Nickerson, N. (Eds.), *Quality Tourism Experiences*; Butterworth-Heinemann Oxford; 2006
28. Kalmre, E.(2000). Lilla Daam. Kogukonna usundiline muistend kui homogeenne tervik. *Mäetagused* nr. 13. Tartu: 2000. 63-98.
29. Kindel, M. (2005). Vürtsi ja rosinaid sekka... Kohajuttudest giidi repertuaaris. – *Aega otsimas*. *Pro Folkloristica XII*. Tartu, lk 67-78.

30. Ladina-eesti sõnaraamat. 1986. Tallinn. Valgus.
31. Leenders, S, J. (2010) Transformative Tour Guiding: Exploring Old and New Recipes A Tour Guide Perspective Thesis Wageningen University and Research Centre Wageningen, The Netherlands edepot.wur.nl/151883
32. Lehnes, P., Glawion, R., Glaser, R. (2007). Transinterpret – Enhancing Professionalism in Heritage Interpretation by Transnational Quality Management in Europe Communications.- Proceedings of National Association for Interpretation’s International Conference. www.interpnet.com (12.05.2013)
33. Lomine, L. (2005). Tourism in Augustan Society (44 BC--AD 69) - Histories of Tourism: Representation, Identity and Conflict Edited by John K. Walton.: Tourism and Cultural Change No. 6. Channel View Publications
34. Ludwig, T. (2008). Kurshandbuch Natur- und Kulturinterpretation. Gicom Buchdruck. Borgentreich
35. MacCannel, D. (2011). The ethics of sight-seeing. University of California Press. 288 pp. Los Angeles, California
36. Madise, M. J. (2006). Storycycling. A Study of Storytelling as an Inspiration to Reconnect to the Natural Environment. University of Exeter.
37. Mak, A. ,Wong, K. , Chang, R. (2011). Critical issues affecting the service quality and professionalism of the tour guides in Hong Kong and Macau. *Tourism Management* 32 1441-1452.
38. McDonnell, I. (2001). The Role of the Tour Guide in Transferring Cultural Understanding. Working Paper, no. 3. Australia, Sidney, Lindfield: University of Technology, School of Leisure, Sport and Tourism, Faculty of Business. http://www.business.uts.edu.au/1st/downloads/WP03_McDonnell.pdf (accessed on September 30, 2009)
39. Meier, M.; Päär, P. (2007). *Jutud aitavad mägesid ületada*. Pere ja Kodu, jaanuar 2007, lk 52-55.
40. Metsvahi, M. (2007). Indiviid, mälu ja loovus: Ksenia Mürsepa mõttemaailm folkloristi pilgu läbi. *Dissertationes folkloristicae Universitatis Tartuensis [doktoritöö]*. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus.
41. Miller, G.. (1956). The Magical Number Seven, Plus or Minus Two: Some Limits on Our Capacity for Processing Information. *Psychological Review* 63(2):81-97. Tsiteeritud Ham, S (2005) järgi

42. Ooi, C-S (2002) *Cultural Tourism & Tourism Cultures: The Business of Mediating Experiences in Copenhagen and Singapore*; Copenhagen Business School Copenhagen Press.
43. Pastorelli, J. (2003). *Enriching the Experience: An Interpretive Approach to Tour Guiding*. Frenchs Forest, N.S.W.: Hospitality Press/Pearson Education Australia.
44. Pond, L.K; (1993) *The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding*; John Wiley & Sons New York;
45. Päär, P. (1999). *Jutuvestmistraditsioon ja "Muinasjutukooli" osa selle säilitamisel*. Kuuldust-nähtust. Tänapäeva folkloorist IV. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 213-229.
46. Rabotic, B. (2008). *Tourist Guides as Cultural Heritage Interpreters: Belgrade Experience with Municipality-sponsored Guided Walks for Local Residents*. The Proceedings Book of the International Tourism Conference 'Cultural and Event Tourism: Issues & Debates' (Alanya, Turkey), p. 213-233, 2008 (GE –teadusartiklid)
47. Rabotic, B. (2010). *Tourist guides in contemporary tourism*. (International conference on tourism and environment Sarajevo, March, 4 - 5, 2010) (GE –teadusartiklid) Sisuliselt vist üsna sarnane juba 2008 avaldatule.
48. Rabotic, B. (2011) *American tourists' perceptions of tourist guides in Belgrade*. *UTMS Journal of Economics* 2 (2): 151–161, 2011.
49. Raitar, S. (25.02.2013). *Giidikoolitus Tartus*. Intervjuu (helisalvestis). Lili Kängsepp. Tartu
50. Reha, L. (2008). *Kolga mõisa kummituslood Ulvi Meieri jutuvaramus*. [Bakalaureusetöö, käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas] Tartu.
51. Reisinger, Y., & Steiner, C. (2006). *Reconceptualising interpretation: The role of tour guides in authentic tourism*. *Current Issues in Tourism*, 9(6), 481–498.
- Riia giidide ametlik kodulehekül. Saksakeelsed teemaekskursioonid Riias.
<http://www.rigaguides.lv/de/fuehrungen> (15.05.2013)
- SA kutsekoda kodulehekül. Giidi kutsestandard Loetud aadressil
<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10087034> (10.05.2013)
52. Salazar, N. B. 2005. *Tourism and Glocalization: "Local" Tour Guiding*. *Annals of Tourism Research* 32 (3): 628-646.
53. Salazar, N., B. (2007). "Towards a global culture of heritage interpretation? Evidence from Indonesia and Tanzania", *Tourism Recreation Research*, 32 (3), pp. 23-30.
54. Schmeer-Sturm, M-L. (2011) *Reiseleitung und Gästeführung: Professionelle Organisation und Führung*. Oldenburg Verlag. 280 S.

55. Schmidt, C. J. (1979). The guided tour: Insulated adventure. *Urban Life*, 7(4), 441–467.
56. Zhang, H., and Chow, I, (2004). Application of importance-performance model in tour guides' performance: evidence from mainland Chinese outbound visitors in Hong Kong. *Tourism Management* 25 (1): 81-91.
57. Tilden, F. (2008). *Interpreting Our Heritage* The University of North Carolina Press; 4th edition. 224 pages
58. Urry, J., Larsen, J. (1990). *The tourist gaze 3.0*. London: Sage.
59. Wang, Kuo-Ching, An-Tien Hsieh, and Tzung-Cheng Huan. (2000). Critical service features in group package tour: An exploratory research. *Tourism Management* 21: 177-189.
- Weier, M. (2011) *Gäste professionell führen: Ein Leitfaden für die Tourismuspraxis*. Gerlingen:: Ksb Media; Auflage: 4., überarbeitete, erweiterte Auflage.
60. Weiler, B., & Ham, S. (2001a). Perspectives and thoughts on tour guiding. In A. Lockwood, & S. Medlik (Eds.), *Tourism and hospitality in the 21st century* (pp. 255–264). Oxford and Boston: Butterworth-Heinemann.
61. Weiler, B., & Ham, S. H. (2001b). Tour guides and interpretation. In B. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 549–563). New York: CABI Publishing.
62. Weiler, B., & Ham, S. H. (2002). Tour guide training: A model for sustainable capacity building in developing countries. *Journal of Sustainable Tourism*, 10(1), 52–
63. Viidalepp, R. 2004. Eesti rahvajuttude laadist, funktsioonist ja jutustajatest. *Sator* 4. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi rahvausundi töörihm.
64. Wu, N, Haywood, K.M; (2001) *The Need for Cultural Brokerage: A Study of Canadians Visiting China and the Tour Operators Who Facilitate Trips*; Travel and Tourism Research Association Niagara Falls;
65. Wynn, J. (2005) *Guiding Practices: Storytelling Tricks for Reproducing the Urban Landscape*. *Qualitative Sociology*, Vol. 28, No. 4.
66. Yu, X, Weiler, B, Ham, S, (2001) *Intercultural communication and mediation: A framework for analyzing the intercultural competence of Chinese tour guides*; *Journal of Vacation Marketing*; Vol. 8 No. 1,; pp. 75-87

Lisad

Lisa 1. Giidi rollid erinevate uurijate töödes

Allikas Zhang, H. Q. Chow, I (2004).

Roll	Uurija	Aasta
Actor - näitleja -	Holloway	1981
Ambassador - saadik	Holloway	1981
Buffer – puhver, tasandaja, mahendaja	Schmidt	1979
	Pearce	1982
Caretaker – majahoidja, hooldaja	Fine and Speer	1985
Catalyst – katalüsaator ehk kiirendi	Holloway	1981
Culture Broker - kultuurivahendaja	Holloway	1981
	Katz	
Information-giver – informatsiooni andja	Holloway	1981
	Hughes	1991
Intermediary– maakler	Schmidt	1979
	Ryan and Dewar	1995
Interpreter/Translator – tõlgendajinterpreteerijaa, tõlk	Almagor	1985
	Holloway	1981
	Katz	1985
	Ryan and Dewar	1995
Leader juht	Cohen	1985
	Geva and Goldman	1991
Mediator vahendaja	Schmidt	1979
	Holloway	1981
	Cohen	1985

	Katz	1985
Middleman vahemees, vaheltkaupleja	Van den Berghe	1980
Organizer - organiseerija	Hughes	1991
	Pearce	1982
	Schuchat	1983
Salesperson müüja	Fine and Speer	1985
	Gronroos	1978
Shaman – šamaan	Schmidt	1979
Teacher - õpetaja	Holloway	1981
	Pearce	1982
	Fine and Speer	1985
	Mancini	2001

Lisa 2. Intervjuu küsimused

Lisa Intervjuu küsimused

- 1) Kui pikalt sa giidina Tartus tegutsed ja kui palju Sa tavaliselt aastas linnaekskursioone teed?
 - 2) Kes on Sinu põhilised sihtrühmad (vanusegrupp, päritolumaa, keel, teatud elukutsete esindajad, puhke või konverentsituristid? Midagi muud)
 - 3) Kui pikalt Sinu linnaekskursioonid kestavad?
 - 4) Mida Tartus turistidele näitad? (Mis objekte? Mida näitate kindlasti, mida aeg-ajalt? Kas valik on seotud ekskursiooni pikkusega või sihtrühmaga)
 - 5) Kas siin on erinevusi sihtgruppide puhul?
 - demograafiline jaotus – lapsed, noored, eakad jne)
 - geograafiline jaotus/segmentimine – soomlased, sakslased, venelased jne.
 - mingi muu jaotus, mis Sinu jaoks on oluline
 - 6) Missugust sõnumit/sõnumeid pead oluliseks Tartust edastada.
 - 7) Kas siin on erinevusi sihtgruppide puhul ?
-
- 8) Missuguseid võtteid /meetodeid kasutad linnaekskursiooni läbiviimisel?
 - Verbaalsed meetodid
 - a. Faktide esitamine (kuivõrd seda kasutad?) (konkreetsed aastaarvud, arvud, konkreetsed nimed, sajandite nimetamine, ajastute nimetamine) Millest ja kellest ja kellele räägid konkreetselt faktidega .
 - b. Lugude pajatamine (storytelling) (kuivõrd seda kasutad?) Isikutega seotud lood (anekdoodid) (näited?) Kohtadega (hoonetega) seotud lood (näited?) Tavade ja traditsioonidega seotult (seotud ülikooli, üliõpilastega Ajastuga seotult lood ? Kust oled oma lood leidnud (ise välja mõelnud/omalooming, kogunud Tartu inimestelt, raamatutest ja ajalehtedest/ajakirjadest, raadiost, kursustelt, teistelt giididelt jne)
 - c. Huumor kasutamine (kuivõrd seda kasutate?) (näited?)
 - d. Küsimuste esitamine (kuivõrd seda kasutate?) (näited?)
 - e. Võrdlemine (kuivõrd seda kasutate?) (näited?)
 - f. Üldistamine (kuivõrd seda kasutate?) (näited?)
 - g. Midagi muud (kuivõrd seda kasutate?) (näited?)

Mitteverbaalsed meetodid

- a. Illustreerivate materjalide kasutamine (vanad fotod hoonete ja inimeste kohta, linnaplaanid jne) (oma näited?)
 - b. Spetsiaalse rõivastuse kasutamine (näited?)
 - c. Infomaterjalide jagamine (näiteks Tartu külustuskeskusest)
 - d. Midagi muud
 - e. Draama/rollimäng
 - f. Laul ja muusika
- 9) Kuivõrd on meetodid on aja jooksul muutunud?
- 10) Kas oled aja jooksul muutnud turistidele edastatavat sõnumit/sõnumeid? Mis põhjusel?
- 11) Kas on plaanis ja mõttes midagi muuta edastatava sõnumi osas? Mis põhjusel?
- 12) Või mingeid uusi meetodeid linnaekskursiooni käigus kasutusele võtta või millegi enam tähelepanu pöörata. Mis põhjusel?
- 13) Missuguses rollis näed end Tartus giidina linnaekskursiooni tehes?
- 14) Mis ülesannet /ülesandeid näed endal olevat giidina. Mis on sinu ülesanne giidina?
- 15) Kas teed giiditööd põhitööna või on see Sinu kõrvaltegevus põhitöö kõrval?

Lisa 3. Klientide iseloomustus

Giid	Klientide iseloomustus
G1	Ingliskeelsed väga erinevat päritolu, järjest rohkem Aasia maadest
G2	Saksamaa, Venemaa
G3	Saksamaa
G4	Soome, Rootsi, erivead maad, inglise ja soome keeles, vähem rootsi keeles
G5	<p>Kuna töötan inglise keeles, siis rühmad on rahvusvahelised. Sageli tellib mõni õppeasutus, konverentsid, muuseumitegelased. Palju on õpilasi. Kah rahvusvahelised. Eelmisel aastal olid hiinlased. Tegid palju pilte ja aeg-ajalt ka kuulasid. Viimasel ajal ka Eestist. Eelmisel aastal oli mingi hotelliseltskond, kes giidi vajas.</p> <p>Puhketuristidest on palju individuaaltellimusi: mõni abielupaar, 3-4 inimeselised grupid. Võrreldes õpilaste ja konverentsigruppidega on neid vähem aga on olemas. Nendega tekib emotsionaalsem side ja neil on tavaliselt mingid erisoovid. Otsisime vanavanemate haudasid. Olid Eesti päritolu.</p> <p>Ameerikat on palju, siis Hollandist, Kreekast</p>
G6	<p>Saksamaa, Hispaania, (Eesti), enamuses 40-60, vähemal määral ka Eesti õpilased, haridus erinev, Motiiv</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Puhketuristid (kultuurituristid) 2. Ülikooli, linna külalised, EAS-i kliendid (ajakirjanikud) 3. Individuaalturistid 4. Õpilasreisid
G7	<p>Inglise kui ka rootsi keeles, puhketuriste ja nn akadeemilisi turiste üsna võrdses mahus. Valdavas enamuses on tegemist haritud ja suure reisikogemusega turistidega, kliente kõigest vanuse gruppidest.</p> <p>Rootsikeelsete ekskursioonide puhul on turistid Rootsist, vähemal määral ka Norrast ja Taanist.</p> <p>Ingliskeelsete ekskursioonide puhul on sihtgrupid nii päritolumaa, elukutsete, eelnevate teadmiste poolest Eesti/Tartu kohta väga erinevad.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Konverentsituristid (kevad, sügisel, talvel) 2. Ülikooli ja linna külalised (ka VIP-d, diplomaadid) 3. Puhketuristid (kultuurituristid) Suvel nii individuaalturistid kui ka grupituristid. Paljud grupituristidest on nn transiituristid, kes reisivad läbi terve Baltikumi.
G8	Venemaa
G9	Venemaa, Läti
G10	Eesti lapsed (lasteaialapsed –gümnaasiumiõpilased), vähesemal määral lätlased
G11	Erinevad maad, inglise keelsed, põhiliselt tudengid, aga on ka keskealisi ja vanemaid
G12	Soomest . Erinevas vanuses, enamuses väga eakad, väga suured grupid, seetõttu tuleb ekskursioonid teha enamuses bussiga.

Lisa 4. Giidi poolt edastavad sõnumid Tartu kohta

Giid	Giidi poolt edastavad sõnumid Tartu kohta
G1	<p>Tartu kui Eesti ja Baltikumi vanim linn Tartu hiilgeaeg keskkajal, kui Tartu oli hansalinn ja kuulus hansalinnade liitu Tartu kui ülikoolilinn Tartu kui noorte linn ja nooruse linn tänu ülikoolile Ülikooli tähtsus siin linnas ajaloolises arengus</p>
G2	<p>Tartu kui üliõpilaslinn Tartu vana pärand Tartu ja baltisakslased Tartu seos Vene, Saksa, Rootsi ja Poola kultuuriga</p>
G3	<p>suuruselt teine Eesti linn kultuurilinn ülikoolilinn noorte linn kaasaegne linn konkureeriv linn Tallinnaga</p>
G4	<p><u>Soomlastele:</u> Lihtne koht tulla puhkusele Siia võiks tulla elama Turvalisus, lihtsus, hea hinna ja kvaliteedi suhe Odav kultuurilinn.</p> <p><u>Rootslastele:</u> Rootslaste rajatud ülikool Selleaegne elu Eestimaal Paljud asjad Eestis pärinevad vanast heast Rootsi sajast Rootsi antud kultuurikiht ja mis sellest on saanud</p> <p><u>Sakslastele:</u> saksa mõju Baltimaades on olnud väga suur sakslaste positiivset mõju eesti kultuuriruumile sakslaste mõju eesti keelele ja käitumisviisile</p> <p><u>Inglisekeelsed turistid</u> <u>kes väga vähe teavad:</u> Eesti innovaatilisus, Tartu ülikool kuidas on võimalik, et eestlased on siinse ajaloo üle elanud eestlaste kiire kohanemisevõime.</p> <p><u>kes rohkem teavad:</u> saab detailsemalt rääkida koht kuhu tasub tulla hea sild Venemaale minekuks nagu Läänes, aga on asju, mis annavad aimdust, et liigutakse ida poole</p> <p><u>üldsõnum kõigile</u> Tulge tagasi. See tasub ära.</p>

Giid	Giidi poolt edastavad sõnumid Tartu kohta
G5	Ülikoolilinn Tartu kui eriline juhtum oma ellujäämise poolest (linn ellujääja) Hansalinn Euroopa linn (Euroopasse integreerunud linn)
G6	Tartu kui dünaamiline, muutuv linn. Kuidas linn on ajalooliselt mitmesugustel põhjustel muutunud. Ja Tartu kui eestlaste linn ja eestlased kui ajaloo määravad siin. Tartu kui eriliste inimeste linn (eesti õpilastele) Õpilastele: Tartu tähtsus Eesti kultuuriloos mineviku märkamine linnaruumis
G7	Tartu on pisike, aga tubli Tartu kui väga hästi hakkama saav linn Haritud linn Hästi toimiv ülikoolilinn Rikas ajalugu Rikas kultuurielu Rikas meelelahuspool, kust kultuuri vallast
G8	Tartu kui ülikoolilinn Tartu kui Baltikumi vanim linn Meeldiv ja sümpaatne linn Tartu kui Vene kultuuriga tihedalt seotud linn.
G9	Eesti ülikooli pealinn külalislahke linn tugevad seosed vene kultuuriga ja siin on selge vene kultuuri jälg teine linn Eestis Linn kuhu tasub tagasi tulla
G10	Ülikoolilinn Heade mõtete linn
G11	Tartu kui ülikoolilinn (põhiline nooremate turistide puhul, õppimisega seotu) Tartu kui Eesti kultuurihäll
G12	Baltikumi vanim linn Ülikoolilinn Noortelinn Tartu kui koolide linn (Tartu ja tööstus)

Lisa 5. Turistidele edastatava sõnumi muutumine töökogemuse käigus

Giid	Turistidele edastatava sõnumi muutumine töökogemuse käigus
G1	Põhisõnum sama.
G2	Tartu muutub, vastavalt sellele ka natuke sõnum, mis tänapäevaga seotud, aga ajalugu jääb ikka samaks.
G3	Sõnumi muutustest: alguses oli kõik kõigile huvitav, palju baltisakslasi käis. Nüüd on kõik üks eurosupp.
G4	Kindlasti. Alguses mul ei olnud piisavalt teadmisi. Mul ei ole neid ikka. Ma tahaksin rohkem teadmisi ja detaile. Ma arvan, et ma olen praegu Tartu giidina 20% sellest, mis ma tahaksin olla. Ma olen nüüd Eestis nii kaua elanud. Alguses rääkisin ma rohkem fakte, aga nüüd on põhisõnum kristalliseerunud: Eesti on uskumatu riik.
G5	<p>Kui alustasin, oli üldine stamp ja rääkisin seda, mida eksamil nõuti. Mida rohkem edasi tegutsesin, hakkas oma stiil välja kujunema ja teen nii nagu endale meeldib. Kursustel pandi kõikidele asjadele võrdselt rõhku, mina olen rõhuasetused ümber paigutanud.</p> <p>Bussiekskursioonide teekond on teistsuguseks läinud, kui kursuse eksamil seda nõuti. Osa asju jäävad tähelepanuta, ülikooli näitan rohkem. Tampere ja muud külaliskonnad on saanud vähem tähelepanu.</p> <p>Minu huvi on seal ka mängus, aga kui tuleb ameeriklane, siis ei ole soome asjad talle huvitavad.</p> <p>Olen otsinud objekte, mis oleks üldhuvitavad või vastavad sihtgrupi huvidele</p> <p>Mida rohkem aeg edasi, seda rohkem üritan hajutada ajaloolisi fakte, sest turistid ei suuda seda vastu võtta ja räägin pigem mingeid lugusid faktide juurde. Üritan ekskursiooni rohkem elavdada.</p>
G6	<p>Väga tükk aega ma ei teadvustanud üldse seda sõnumit. Teadliku sõnumi edastamisega olen tegelnud võib-olla 2-3 aastat. Aga põhisõnum on kogu aeg olnud sama: Tartu kui dünaamiline ja muutuv huvitavate isikute linn.</p> <p>Uus: Tartu kui rahvusvaheline teaduslinn, Tartu kui kaasaegne linn.</p> <p>„Tartu kui rahvusvaheline teaduslinn - see võib ka mõnikord tulla esile, olenevalt sihtgrupist. Võib-olla rohkem esile tuua seda teaduslinna ja kaasaegset linna“.</p>
G7	Võib-olla natuke on, sest ka meie ühiskond on muutunud . Kuna Eesti on olnud väga edukas, siis alguses tuli nagu palju asju õigustada , nüüd peab kontrollima, et jutt ei

	<p>tunduks uhkustamisena. Või kui rahvas on selliselt maalt, kellel just eriti hästi ei lähe, tuleks rääkida nii, et nad end halvasti ei tunneks. Üks asi on see, mis tuleneb ühiskondlikest muutustest. Teine asi on see, mis tuleneb east, kogemustest ja üldisest filosoofiast, mis on oluline ja mis pole.</p>
G8	<p>Põhisõnum sama. Enne olin ma õpetaja, nüüd tahan ma, et nad hakkaksid kasvõi natukene Tartut armastama. Et nad tahaksid veel tagasi tulla.</p>
G9	<p>Mul on tunne, et alguses polnud mul üldse mingit sõnumit. Siis oli vaja mõelda, millist sõnumit edastada kui oli pronksiöö ja turistid ootasid seda sõnumit ja sihilikult küsisid igasuguseid asju. Ja siis kui ma hakkasin Tartust käima välisturgudel, Peterburis seminaridel Tartumaa turismi poolt, siis ma sain aru, millised sõnumid on olulised turismi arengu jaoks. Näiteks sõnum, millele ma ise enne ei mõelnud, et on väga oluline, et turist jääks ööbima. Enne oli mul ükskõik, kas ta jäi või mitte. Nüüd aga ma saan aru, kuivõrd on see majanduslikult oluline meie turismile. Ja et turist peaks tutvuma mitte ainult Tartuga vaid kogu Lõuna-Eestiga. Ja kui ennast harida sel alal, on see kasulik kogu Eesti turismile.</p>
G10	<p>Ei ole plaanis midagi väga muuta ei edastatava sõnumi ega ka meetodite osas.</p>
G11	<p>Seda küll. Näiteks kui ma räägin Tartu ajaloo, püüan ma seda eesti ajalooa siduda. Et neid seoseid luua euroopa ajalooa, selleks on mul analüüsi veel liiga vähe. Pigem on mu ekskursioonid meelelahutuslikud.</p>
G12	<p>Alguses oli hästi palju enne-nüüd võrdlust. Siis tuli asi ilusamaks rääkida .Nüüd, kui majad on värvitud, tuleb muudele küsimustele vastata. Küsitakse, kas need ilusad autod on inimeste omad, võib-olla panga omad. Üldinfo ajaloo jääb ikka samaks. Ülikool ka muutub. Seda tuleb rääkimisel arvestada. Räägin mis ülikoolist on maailma läinud.</p>

Lisa 6. Tartu giidide rollitunnetuse võrdlus Zhang ja Chow poolt välja toodud rollidega.

<p>Tartu giidide rollitunnetus (sulgudes nimetatud rollitunnetusega giidide arv)</p>	<p>Zhang, H. Q. Chow, I (2004)</p>
Eestlane (1)	Informatsiooni andja
Emotsioonide müüja (1)	Juht
Esineja/Näitleja (2)	Katalüsaator ehk kiirendi.
Hea emotsiooni tekitaja (1)	Kultuurivahendaja
Huvi ärataja (1)	Maakler
Jutustaja (1)	Majahoidja, hooldaja
Kultuuride vahendaja (1)	Müüja
Külastajate abistaja (1)	Näitleja
Linna suursaadik, kultuurisaadik, linna, riigi ja rahva esindaja (3)	Organiseerija
Linna tutvustaja (2)	Puhver, tasandaja, mahendaja
Linna visiitkaart (2)	Saadik
Mainekujundaja (3)	Šamaan
Meelelahutuse pakkuja (1)	Tõlgendaja interpreteerija,
Positiivse sõnumi kandja (1)	Vahendaja
Seletaja (1)	Õpetaja
Suur pealik (1)	
Tartlane (1)	
Tartu vaim (1)	
Teenindaja (1)	
Turundaja (2)	
Õpetaja (3)	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Lili Kängsepp

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 23.09.1962)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Giid kui sihtkoha interpreteerija Tartu näitel,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Heli Müristaja,

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 17.05.2013